

Regeringens proposition

1983/84: 187

om utredning av brott av barn under 15 år;

beslutad den 12 april 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

STEN WICKBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Barn under 15 år är inte straffmyndiga och kan därför i princip inte bli föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott. Brottslighet kan emellertid ibland vara ett tecken på att barnets utveckling är i fara. När åtgärder från samhällets sida måste vidtas i sådana fall, är detta i första hand en uppgift för socialtjänsten.

För att socialtjänstens hjälpinsatser skall bli adekvata och kunna sättas in i tid kan det vara nödvändigt att få klarlagt hur en misstänkt lagstridig handling från ett barns sida har gått till. Inom socialtjänsten finns inte alltid möjlighet att utreda sådana förhållanden och polisen – som ofta först får del av misstanken – saknar i princip befogenhet att göra utredningar i dessa fall. Vad polisen får göra är att hålla förhör i särskilt angivna fall, nämligen för att utröna om någon som har fyllt 15 år är delaktig i ett brott eller för att efterforska stöldgods eller om det annars är av särskild vikt att få uppgifter från barnet om gärningen.

I propositionen förelås att polisen skall kunna verkställa utredning i vissa fall när ett barn misstänks för brott. Därvid införs en helt ny grund för en sådan utredning som inte har motsvarighet i gällande rätt, nämligen att en utredning skulle vara av betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser beträffande barnet. Det innebär att det är socialnämnden som avgör om en utredning skall göras eller inte. Innan nämnden tagit ställning får dock ett polisförhör hållas med barnet.

Utredning beträffande barn som inte fyllt 12 år får enligt förslaget inledas endast om det föreligger synnerliga skäl. Detta gäller även de fall där förhör med barn får hållas redan f.n.

Vid förhör med barn skall om hinder inte möter en företrädare för socialtjänsten närvara. Även föräldrar eller andra vårdnadshavare skall i princip närvara. Förhören bör skötas av poliser som har erfarenhet av och särskild fallenhet för uppgiften att hålla förhör med barn.

Polis och åklagare får befogenhet att beträffande lagöverträdare som inte fyllt 15 år använda instituten hämtning och medtagande till förhör samt kvarstannande för förhör enligt 23 kap. rättegångsbalken. Beträffande sistnämnda institut föreslås en tidsbegränsning till tre timmar – mot nuvarande sex timmar – när den som hörs är under 15 år vare sig den hörde är misstänkt för brott eller inte. Om det är av synnerlig vikt för utredningen, föreslås dock en möjlighet att hålla kvar den hörde ytterligare tre timmar för förhör.

Vidare föreslås en möjlighet för medborgare i allmänhet att tillfälligt gripa ett barn som tas på bar gärning i samband med brott enligt i princip samma regler som gäller då fråga är om en person över 15 år. Polisen skall då kontaktas omedelbart och förhöra barnet om brottet när det bedöms som nödvändigt. Barnet får emellertid aldrig sättas in i polisarrest.

Dessutom föreslås att bestämmelserna i rättegångsbalken som rör beslag, husrannsakan och kroppsvsitation under vissa förutsättningar skall kunna tillämpas även på barn under 15 år som misstänks för brott. Enligt förslaget får uppgifter som rör brottsmisstankar mot barn under 15 år inte registreras.

Förslagen har bedömts kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 7), lagrådets yttrande (s. 40) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 43).

För att få skälen till lagförslagen helt klara för sig måste läsaren ta del av alla tre texterna.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att nuvarande 13 och 14 §§ skall betecknas 19 §,

dels att den nya 19 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas sex nya paragrafer, 13–18 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Kan ett barn misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott får utredning rörande brottet inledas

1. om en utredning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på barnet,

2. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,

3. om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet, eller

4. om det annars är av särskild vikt att en utredning äger rum.

Har barnet inte fyllt tolv år får utredning inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Barnets vårdnadshavare och socialnämnden skall omedelbart underrättas om att en utredning har inletts. Underrättelse till vårdnadshavaren får dock underlåtas, om det finns särskilda skäl mot en underrättelse.

14 §

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3 §, 4 §, 6 - 12 §§, 13 § första stycket och andra stycket andra och tredje meningarna, 14 §, 17 §, 18 § andra stycket, 19 §, 21 § och 24 § rättegångsbalken skall i tillämpliga delar gälla beträffande sådan utredning som avses i 13 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Under utredning som avses i 13 § skall, om hinder inte möter, företrädare för socialtjänsten närvara vid förhör med barnet.

Innan socialnämnden har yttrat sig angående betydelsen av en utredning enligt 13 § första stycket 1, får utredningen inte omfatta annan åtgärd än förhör med barnet. Om brottsmisstanken kvarstår efter förhöret, skall protokoll över detta omgående sändas till socialnämnden.

16 §

Har ett barn före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas barnet på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får barnet gripas av envar. Om en enskild person har gripit barnet, skall barnet skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om barnet skall frigges eller hållas kvar för förhör.

17 §

Är ett barn misstänkt för att före femton års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken företas mot barnet. Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevisitalan och talan om förverkande samt verkan av att sådan talan inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24 - 26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

18 §

Har en utredning inletts med stöd av 13 § första stycket 1, skall sedan utredningen har avslutats protokoll över denna så snart som möjligt sändas till socialnämnden.

*Nuvarande lydelse*13 §¹

Misstänkes någon hava begått brottslig gärning innan han fyllt 15 år må, efter framställning av socialnämnd eller länsstyrelse, åklagare, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt, hos domstol begära prövning huruvida den misstänkte begått gärningen (bevistalan).

14 §

Om bevistalan skall vald som gäller beträffande allmänt åtal för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år, äga motsvarande tillämpning. Vad i 24 och 25 kap. rättegångsbalken är stadgat skall dock icke gälla beträffande dylik talan. Sådan rättegångskostnad som avses i 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall stanna å statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

2 Förslag till**Lag om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 9 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, vare han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Föreslagen lydelse

19 §

Misstänks ett barn för att före femton års ålder ha begått ett brott får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnd, länsstyrelse eller vårdnadshavare för barnet, begära prövning hos domstol huruvida barnet begått brottet (bevistalan).

Vid bevistalan tillämpas bestämmelserna beträffande allmänt åtal för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år. I fråga om tvångsmedel gäller 17 §. Sådan rättegångskostnad som avses i 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall statsverket stå för.

23 kap.

9 §

Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Är det av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han skyldig att stanna kvar ytterligare sex timmar.

Den som är under femton år är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än tre timmar. Om det är av synnerlig vikt för utredningen, är den hörde skyldig att kvarstanna ytterligare tre timmar.

¹ Senaste lydelse 1981: 1286.

Nuvarande lydelse

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att *kvarstanna*, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl *må ej fordras*, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Föreslagen lydelse

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att *stanna kvar*, utgått, får han omedelbart avlägsna sig. Utan synnerliga skäl *får det inte krävas* att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §¹

Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på

1. den som har anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,
2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och
3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Denna lag tillämpas inte på barn som gripits enligt 16 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

¹ Senaste lydelse 1980: 931.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-03-08

Närvarande: statsministern Pal. re. ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundqvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om utredning av brott av barn under 15 år

1 Inledning

För brott som ett barn under 15 år har begått kan straff eller annan straffrättslig påföljd inte komma i fråga. Om samhället griper in till följd av ett sådant brott, sker det normalt enligt de förutsättningar som anges i lagstiftningen om socialtjänstens verksamhet.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) publicerade år 1979 en rapport (1979: 2) Samhället och de unga lagöverträdarna, där bl. a. samhällets åtgärder mot lagöverträdare under 15 år behandlades. Med hänvisning till de forskningsresultat som redovisades i rapporten tillkallade BRÅ en arbetsgrupp för att utreda vilka åtgärder som bör vidtas från samhällets sida när ungdomar under 15 år har begått brott. Arbetsgruppens överväganden har redovisats i promemorian (BRÅ PM 1982: 3) De unga lagöverträdarna, som genom beslut av BRÅ:s styrelse har överlämnats till justitiedepartementet. I promemorian föreslås bl. a. att polisen får befogenheter att utreda brott av lagöverträdare under 15 år, i vart fall om den unge fyllt 12 år. Förslaget berör också möjligheterna att mot barn under 15 år använda vissa i rättegångsbalken (RB) reglerade tvångsmedel samt frågan om registrering bör ske av brottsmisstankar mot barn under 15 år.

Promemorian har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av riksåklagaren (RÅ), domstolsverket, rikspolisstyrelsen (RPS), datainspektionen, statistiska centralbyrån, skolöverstyrelsen, hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, statens ungdomsråd, länsstyrelsen i Blekinge län, styrelsen för Hamnargårdens yrkesskola, utredningen (Ju 1977: 08) om barnens rätt, socialdatautredningen (S 1980: 04), socialberedningen (S

1980:07), Svenska kommunförbundet, Stockholms kommun, Malmö kommun, Partille kommun, Skellefteå kommun, Centralorganisationen SACO/SR, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska polisförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socionomers personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund, Föreningen Barnens rätt i samhället och Riksförbundet Hem och skola.

RÅ har bifogat yttranden från åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt och från cheferna för länsåklagarmyndigheterna i Gävleborgs och Uppsala län. Länsstyrelsen i Blekinge län har bifogat yttranden från länsstyrelsens allmänna enhet, polisstyrelserna i Karlshamns och Karlskronas polisdistrikt, skolstyrelsen i Karlskrona kommun, socialnämnderna i Karlshamns, Karlskrona och Ronneby kommuner samt länsskolnämnden i Blekinge län. Stockholms kommun har bifogat yttranden från stadskansliets juridiska avdelning, socialnämnden och skolstyrelsen. Malmö kommun har bifogat yttranden från socialnämnden, skolstyrelsen och sjukvårdsstyrelsen. Centralorganisationen SACO/SR har som sitt yttrande hänvisat till yttrandet från Sveriges socionomers personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund.

En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 507-82).

I detta ärende bör till protokollet fogas dels en sammanfattning av promemorieförslaget som *bilaga 1*, dels arbetsgruppens lagförslag som *bilaga 2*.

Beträffande gällande ordning och arbetsgruppens närmare överväganden lämnar jag översiktliga uppgifter i det följande, men i huvudsak får jag hänvisa till promemorian.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna utgångspunkter

Ungdomsbrottsligheten och dess utveckling har sedan lång tid tillbaka väckt oro och även varit ett återkommande tema i den allmänna debatten. Även om den officiella kriminalstatistiken är så utformad att den inte genomgående omfattar ungdomar som inte har uppnått straffbarhetsåldern 15 år, anses det inte råda någon tvekan om att brottsligheten bland barn och ungdom har ökat. Ungdomskriminaliteten bedöms i stor utsträckning vara koncentrerad till åldrarna 12–17 år och brottsligheten anses i övervägande grad vara av typen gängbrottslighet.

För att vi skall komma tillrätta med den tilltagande barn- och ungdomskriminaliteten krävs åtgärder på lång sikt och bred front. Insatser på många olika samhällsområden behövs. I ett längre perspektiv måste insatserna syfta till att bl. a. genom förebyggande åtgärder förbättra situationen för barn och ungdomar. Åtgärder med brottsförebyggande inriktning beträffande barn och ungdomar ankommer inte i första hand på rättsväsendets myndigheter utan på andra organ, t. ex. socialtjänsten, skolväsendet och arbetsmarknadsmyndigheterna. På rättsväsendets område behövs emellertid också åtgärder. I synnerhet polisens insatser mot barn- och ungdomsbrottsligheten fyller en viktig funktion både när det gäller det brottsförebyggande arbetet och i fråga om spaning och utredning beträffande brott begångna av ungdomar.

Det är enligt min mening angeläget att man under det mer långsiktiga och omfattande arbete som behövs för att minska barn- och ungdomskriminaliteten också vidtar åtgärder som i och för sig kan framstå som begränsade men som kan leda till en viss förbättring av situationen. Vissa frågor av sådant slag beträffande lagöverträdare under 15 år har övervägts i BRÅ-promemorian.

Arbetsgruppen utgår från att det varken för ungdomarnas egen del eller från samhällets synpunkt är tillfredsställande att lagstridiga handlingar av dessa ungdomar i praktiken ofta inte föranleder någon åtgärd. Det är, framhåller arbetsgruppen, från samhällets synpunkt viktigt att man i görligaste mån tar till vara möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt markera var gränserna går för vad som är socialt acceptabelt för att på så sätt få ungdomarna att lära sig samhällets normsystem. Jag delar denna bedömning.

Arbetsgruppen föreslår att polisens ansvar för att utreda brott av unga lagöverträdare under 15 år vidgas. F.n. kan förundersökning inte ske rörande brott som misstänks vara begångna av barn under 15 år. Däremot får polisförhör ske i vissa särskilt angivna fall, nämligen för att utröna om någon som har fyllt 15 år är delaktig i ett brott eller för att efterforska stöldgods eller om det annars är av särskild vikt att få uppgifter från barnet om gärningen.

Enligt promemorieförslaget skall en regelrätt förundersökning kunna äga rum i de fall då förhör f.n. får hållas. Detta innebär att polis och åklagare ges befogenhet att beträffande lagöverträdare som inte fyllt 15 år använda instituten hämtning och medtagande till förhör samt kvarstannande för förhör enligt 23 kap. RB. Dessutom föreslås en ny grund för förundersökning, nämligen att en polisutredning är av betydelse för socialnämndens handläggning. Enligt förslaget bör socialnämnden se till att ett uppföljande samtal – helst i omedelbar anslutning till polisförhöret – hålls med barnet och dess vårdnadshavare. Det föreslås vidare att förundersökningar som rör barn och ungdomar görs vid särskilda ungdomsrotlar vid polisen och att, om möjligt, en social jourgrupp knyts till dessa ungdomsrotlar. Någon

registrering av brottsmisstankar mot barn under 15 år skall inte få ske. Slutligen föreslås att bestämmelsen i 24 kap. 7 § andra stycket RB om rätt för enskilda personer att gripa den som anträffas på bar gärning eller "flyende fot", s.k. envargripande, skall kunna tillämpas även beträffande barn under 15 år.

Promemoriaförslagen har fått ett mycket positivt mottagande av remissinstanserna. Enigheten är stor om att polisen bör ges ett ökat utredningsansvar när det gäller lagöverträdare under 15 år. Även förslaget om envargripande stöds av remissinstanserna. De lagtekniska lösningarna godtas också i stort sett. Tankarna bakom förslagen om särskilda ungdomsrotlar, sociala jourgrupper och socialtjänstemans uppföljande samtal välkomnas allmänt. Från åklagarhåll har man emellertid beklagat att arbetsgruppens överväganden inte omfattat en genomgång av alla tvångsmedel, bl. a. ett så frekvent tvångsmedel som husrannsakan. Några remissinstanser har i frågan huruvida registrering av brottsmisstankar mot barn bör ske anslutit sig till ett särskilt yttrande i den delen, vari förordas att viss registrering skall ske för forskningsändamål.

Det förhållandet att brott begångna av ungdomar under 15 år ofta inte föranleder någon reaktion från samhällets sida har tagits upp av riksdagen vid 1982/83 års riksmöte. Med anledning av en motion (1982/83: 1592) om dels prioritering av insatser mot ungdomsbrottslighet, dels åtgärder mot lagöverträdare under 15 år samt en motion (1982/83: 373) om översyn av lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) och av ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och åklagarmyndigheten, uttalade justitieutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande, att frågan om behovet av ändrad lagstiftning eller andra åtgärder som motionärerna förespråkade till stor del var avhängig av utfallet av socialtjänstreformen samt att, eftersom tillräckliga erfarenheter på området inte vunnits, ytterligare tid fick avvaktas innan man kunde påräkna ställningstaganden från regeringens sida (JuU 1982/83: 35, rskr 319). Frågan har återkommit i motioner till innevarande riksmöte (1983/84: 1152, 1351).

För egen del menar jag att det för den relativt begränsade fråga som det nu rör sig om knappast finns anledning att avvakta någon mer allmän utvärdering av socialtjänstreformen. Jag ser en reform som angelägen inte bara för att öka möjligheterna att markera för de unga vad som är socialt acceptabelt utan också för att lösa vissa andra mer praktiska problem vid ingripanden mot barn under 15 år. Enligt min uppfattning ger arbetsgruppens promemoria ett gott underlag för lagstiftning i ämnet. Väsentligt för mitt ställningstagande är inte minst den breda anslutning som förslaget har fått från remissinstansernas sida.

2.2 Vilken myndighet bör genomföra brottsutredning då barn under 15 år misstänks ha begått brott?

Mitt förslag: Polisen ges vidgad befogenhet att utreda brott av barn som inte fyllt 15 år. Befogenheten innebär inte någon inskränkning i socialnämndens ansvar på området.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (promemorian s. 111–117).

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. En remissinstans, socialberedningen, ställer sig tveksam till om förslaget är ägnat att främja en utveckling som står i överensstämmelse med socialtjänstlagens utgångspunkter.

Skäl för mitt förslag: För brott som någon under 15 år har begått kan enligt svensk rätt straff eller annan brottspåföljd inom straffrättsskipningen inte förekomma. I 33 kap. 1 § brottsbalken (BrB) föreskrivs nämligen, att påföljd inte får ådömas för brott som någon har begått innan han fyllt 15 år. En följd av detta blir att de regler som i RB är knutna till att ett brott har begåtts inte utan vidare kan tillämpas på brott av barn under 15 år. Ett sådant brott skall sålunda i regel inte föranleda förundersökning, eftersom det från straffprocessuell synpunkt saknas anledning till att utreda brottet.

Under vissa omständigheter kan domstol ändå få pröva huruvida ett barn under 15 år begått brottslig gärning. Institutet kallas enligt 13 § LUL för bevistalan. Sådan talan förs av åklagare på framställning av socialnämnd eller länsstyrelse, om det anses påkallat ur allmän synpunkt. Beträffande proceduren gäller i huvudsak samma allmänna regler som för processen i brottmål för unga över 15 år. Domstolens avgörande av saken sker genom dom. Domen innehåller endast ett uttalande antingen att rätten funnit att den unge begått gärningen eller att det inte blivit styrkt att han begått den. Institutet, som är avsett närmast för sådant fall där barnet misstänks för en gärning av mycket allvarlig beskaffenhet, har mycket sällan använts i praktiken. Dessutom finns enligt 15 § förundersökningskungörelsen (1947: 948) möjligheter att i vissa fall hålla polisförhör med ett barn vid misstanke om brott av barnet. En närmare redogörelse härför lämnar jag i det följande (avsnitt 2.3).

Om samhället anser att ett ingripande till följd av brottslig gärning av ett barn under 15 år är nödvändigt, får det i princip ske enligt de förutsättningar som anges i den lagstiftning som reglerar socialtjänstens verksamhet, dvs. främst socialtjänstlagen (1980: 620) och lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Dessa lagar trädde i kraft den 1 januari 1982 i samband med att barnavårdslagen från år 1960 upphörde att gälla. Den aktuella lagstiftningen bygger på grundtanken att samhället har

ett särskilt ansvar för att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt skall få det skydd och det stöd som de behöver (12 § socialtjänstlagen).

Som socialtjänstlagen är uppbyggd är det kommunerna som genom socialnämnden har huvudansvaret för åtgärder beträffande personer under 15 år som begått brott. Med tanke på socialnämndernas roll i sammanhanget är deras verksamhet i första hand inte inriktad på att utreda brott i dessa fall. De har emellertid i princip en allmän skyldighet att inleda utredning av vad som kommit till deras kännedom i det fall ett behov av ett ingripande kan anses föreligga. Brottslighet kan ju vara ett tecken på bristande anpassning hos barnet som innebär att åtgärder behöver vidtas, även om detta naturligtvis långt ifrån alltid behöver vara fallet.

I socialtjänstlagen finns ingen katalog över åtgärder som socialnämnden skall vidta då ett barn visar sig ha behov av stöd. I stället anges vissa riktlinjer för socialtjänsten. Det sägs att socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar (8 §). I socialtjänstlagen finns inte några bestämmelser om tvångsåtgärder. Ingripande med tvång mot unga regleras i stället i LVU. Ett sådant ingripande skall ha sin grund i ett vårdbehov, som inte kan tillgodoses i frivilliga former inom socialtjänsten i övrigt. Bestämmelserna i LVU ersätter i viss utsträckning barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande för samhällsvård. Vård med stöd av LVU skall, om samtycke inte kan fås, beredas den som är under 18 år om antingen brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende (1 §).

Den gällande regleringen vilar alltså på den principiella utgångspunkten att det är socialnämnden som har ansvaret för att vid behov vidta åtgärder, när det misstänks att ett barn under 15 år har begått en lagstridig handling. Denna ordning fungerar naturligtvis bra i många fall, men den har också visat sig vara förenad med vissa nackdelar. Från socialtjänstens sida ställer man sig sålunda i praktiken ofta starkt tveksam till att ha hand om uppgifter som har karaktären av brottsutredningar. Detta anses kunna försvåra fortsatt samarbete med familjen för stöd och behandling. Vidare har man hänvisat till att socialtjänstens personal saknar utbildning för sådana uppgifter och att dessa är oförenliga med personalens yrkesroll. I praktiken blir det därför ofta så – särskilt naturligtvis i bestridda eller annars komplicerade fall – att någon utredning från socialtjänstens sida inte kommer till stånd. Eftersom polisen å sin sida normalt är förhindrad att utreda brottet, innebär detta ibland att någon åtgärd över huvud taget inte vidtas från samhällets sida i dessa fall.

Arbetsgruppen föreslår som nämnts att polisen ges ett större ansvar för undersökning av brott som misstänks ha begåtts av barn under 15 år och att detta ansvar skall omfatta att, så långt det är möjligt, klarlägga om brott har förövats och vem som har utfört den brottsliga gärningen. Arbetsgruppen framhåller att ansvaret inte skall innebära någon inskränkning i socialnämndernas rätt och skyldighet att göra utredningar. Bestämmelserna om förundersökning i RB och i förundersökningskungörelsen bör enligt arbetsgruppens förslag gälla i tillämpliga delar.

Själv vill jag först framhålla att jag finner det klart att man inte bör ändra på principen att ansvaret för åtgärder från samhällets sida i anledning av brott av barn under 15 år normalt vilar på socialnämnderna. Därmed är emellertid inte sagt att nämnderna inte skulle kunna få hjälp av polisen med att verkställa utredningar om brott av barn under 15 år. Jag fäster därvid framför allt avseende vid att den nuvarande ordningen av allt att döma ganska ofta får den konsekvensen att även förhållandevis allvarlig brottslighet av barn under 15 år i praktiken inte blir föremål för någon åtgärd från samhällets sida. Det har visserligen varit omdiskuterat i vad mån ingripanden av samhället i sådana situationer verkligen medför några fördelar generellt sett. Den allmänna uppfattningen torde dock numera vara att det ofta ligger ett visst värde i att de unga i dessa fall möts av en reaktion som markerar var gränsen går för vad som är socialt acceptabelt. Att detta i första hand bör vara en uppgift för föräldrar eller andra vårdnadshavare hindrar inte att även samhället här har ett ansvar. Mycket ofta torde ett förhör tillsammans med ett uppföljande samtal vara fullt tillräckligt som reaktion, men i en del fall kan naturligtvis brottet ge en antydning om att mera fortlöpande hjälpinsatser behövs.

Jag har förståelse för att man från socialtjänstens sida finner det främmande för verksamheten att ta befattning med utredningar om brott. Detta talar för att polisens möjligheter att göra brottsutredningar i de situationer som diskuteras här bör utvidgas. Det kan ju i många fall te sig naturligt att brottsutredningar genomförs av samma samhällsorgan, oavsett i vilken åldersgrupp den misstänkte råkar befinna sig. En stor del av den brottslighet som det nu är fråga om är erfarenhetsmässigt f.ö. av typen gängbrottslighet, dvs. den har ofta förövats av flera ungdomar varav någon eller några kan vara över 15 år.

Vidare bör framhållas att en brottsutredning kan omfatta dels det till polisverksamheten hörande förberedande spanings- och efterforskningsarbete som avser att klarlägga om något brott har förövats och om det föreligger skäl till misstanke mot någon, dels den utredning som äger rum sedan misstanken riktats mot någon viss person. Såsom arbetsgruppen framhåller finns inte alltid någon bestämd gräns mellan dessa stadier av polisens brottsutredning. Det ter sig därför ofta opraktiskt med en ordning som innebär att utredningar får skickas fram och tillbaka mellan polismyndighet och socialnämnd då någon under 15 år som utpekats som misstänkt

förnekar att ha haft med brottet att göra och utredningen därför behöver kompletteras. En sådan uppdelning av brottsutredningen mellan polis och socialnämnd är, såsom också framhållits av RÅ vid remissbehandlingen av arbetsgruppens promemoria, ägnad att medföra ineffektivitet och tungroddhet.

Ytterligare en omständighet som man bör hålla i minnet är att anmälningar om brott normalt görs till polisen. Polisen är den myndighet som i sin övervakningsverksamhet är närmast till att upptäcka att ett brott har begåtts. Det bör därför såsom arbetsgruppen påpekar påskynda handläggningen, om polisen på eget ansvar får sätta igång en utredning. En viktig synpunkt är också att polispersonalen har utbildning för uppgiften även i den mån utredningen innefattar annat än förhör med den misstänkte. Förmågan att göra straffrättsliga bedömningar får antas vara större hos polispersonal än hos socialarbetare, något som kan vara av värde för den unge särskilt om hans inblandning inte alls har varit brottslig.

Jag är medveten om att det är en utomordentligt svår och känslig uppgift för polisen att genomföra utredningar som rör barn. De skäl som jag redovisat nyss är emellertid så starka att jag liksom remissinstanserna anser mig kunna biträda arbetsgruppens överväganden till den del dessa leder fram till att polisen bör få ökade befogenheter att verkställa utredningar i de nu avsedda fallen.

Arbetsgruppen har föreslagit att brottsutredningar i dessa situationer bör göras i förundersökningens form. Sätillvida delar jag gruppens uppfattning att jag finner det klart att vissa av bestämmelserna i 23 kap. RB i princip bör gälla även när brottsmisstankar riktas mot den som är under 15 år, dock naturligtvis med vissa modifieringar med hänsyn till att det rör sig om barn. Som arbetsgruppen framhåller kommer utredningen till övervägande del att utgöras av förhör med det barn som är misstänkt. Till detta kan komma förhör med andra delaktiga. Behövs utredning av annat slag bör hinder härför i princip inte möta.

Jag vill emellertid redan här slå fast att jag finner det mindre lämpligt att beteckna de utredningar som behöver göras i nu aktuella fall som "förundersökning". En förundersökning syftar ju till att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott och om det föreligger tillräckliga skäl för åtal. Därvid måste preliminär ställning tas till uppsåtsfrågor, brottsrubricering och andra spörsmål av rättslig natur.

I de fall som det här gäller är sådana ställningstaganden som regel inte behövliga. För socialnämnden – som skall pröva frågan om eventuella hjälpinsatser med utgångspunkt i en helhetsbedömning av barnets situation – är det normalt tillräckligt att det händelseförlopp i vilket barnet har tagit del blir närmare klarlagt. Huruvida barnets handlande formellt skulle ha betraktats som ett brott, om det varit fråga om en straffmyndig person, och hur detta i så fall skulle ha rubricerats är däremot i princip ovidkommande. Från barnets synpunkt får det dessutom betraktas som mindre lämpligt att

man från polisens eller åklagarens sida tar uttrycklig ställning till sådana frågor. Generellt bör i fråga om utredningar beträffande brott av barn gälla, att utredningen aldrig skall drivas längre än vad som är påkallat med hänsyn till dess syfte.

Jag vill vidare understryka att intresset av att en utredning kan genomföras givetvis måste vägas mot de påfrestningar som utredningen kan medföra för barnet. Jag återkommer till detta i det följande men vill redan nu framhålla att personella tvångsmedel som häktning, anhållande och reseförbud av uppenbara skäl inte bör komma i fråga. Användande av andra tvångsmedel kommer jag att diskutera närmare i det följande (avsnitt 2.5).

2.3 Avgränsningen av polisens utredningsbefogenheter

Mitt förslag: Utredning genom polisens försorg rörande brott av barn får – vid sidan av de fall då det är tillåtet i dag – ske när en utredning är av betydelse för att avgöra behovet av socialnämndens insatser rörande barnet. Någon utredning skall dock som regel inte inledas om barnet inte fyllt 12 år.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag (promemorian s. 117 - 121).

Remissinstanserna: Många remissinstanser som har berört frågan lämnar arbetsgruppens förslag utan erinran. Främst från åklagarhåll har man dock uttryckt tveksamhet till tanken att polisens befogenheter att verkställa utredningar i vissa fall skall vara helt sammankopplade med socialnämndens behov. Bl.a. RÅ föreslår att det också skall ställas upp ett krav på att brottet skall vara av en viss svårhetsgrad. Andra remissinstanser har liknande synpunkter.

Skäl för mitt förslag: Enligt gällande rätt har polisen vissa befogenheter att hålla förhör med barn som inte uppnått straffbarhetsåldern. Har en straffmyndig medverkat i brottslighet, kan det sålunda vara nödvändigt att höra barn under 15 år för att kunna bedöma den äldres brottslighet. Även i vissa andra fall, då det är av särskild vikt att erhålla uppgifter av barnet angående gärningen och dessa uppgifter ej lämpligen kan erhållas på annat sätt än genom förhör med barnet, kan det erfordras att polisförhör äger rum. Som exempel nämns i förarbetena till förundersökningskungörelsen att det, när en minderårig bragt annan om livet eller vållat brandskada, kan vara av stor vikt att erhålla närmare kännedom om hur gärningen utförts för att kunna fastställa dödsorsaken eller brandens uppkomst och vidare förlopp, eftersom detta i sin tur kan vara avgörande för bedömandet av vissa försäkringsfrågor.

Avgränsningen av polisens befogenheter i nu nämnda hänseenden har kommit till uttryck i 15 § första stycket förundersökningskungörelsen. Där sägs att, om det förekommer anledning att anta att brottslig gärning blivit begången av barn som ej fyllt 15 år, förhör inte får hållas med barnet annat än för att utröna huruvida någon som uppnått nämnda ålder är delaktig eller för att efterforska gods som åtkommit genom brottet eller om det eljest är av särskild vikt att erhålla uppgifter av barnet angående gärningen samt dessa uppgifter ej lämpligen kan erhållas på annat sätt än genom förhör med barnet. Sådana förhör får enligt andra stycket i samma paragraf inte hållas utan särskilt medgivande av undersökningsledaren. I övrigt gäller enligt förarbetena för dessa förhör att de bör hållas i den ordning som är föreskriven för förhör under förundersökning, dvs. enligt 23 kap. RB, och att dessutom de allmänna föreskrifterna angående tillvägagångssättet vid förhör med barn, dvs. 16 – 19 §§ förundersökningskungörelsen, skall tillämpas. Vid sidan av formliga förhör får polisen ställa frågor till barnet, om det är absolut nödvändigt för att få reda på om barnet har begått gärningen (15 § tredje stycket förundersökningskungörelsen). Sådana mycket kortfattade förhör torde få begagnas för att spaningsverksamheten hos polisen skall underlättas, dvs. för att man skall få underlag för att bedöma om spaningsverksamheten kan avbrytas eller skall fortsätta.

Arbetsgruppen föreslår att det, vid sidan av de förutsättningar som nu gäller för att polisen skall få höra barn under 15 år, som en ny förutsättning införs att undersökningen har betydelse för socialnämnden. Enligt förslaget skall alltså undersökning rörande brottet ske 1) om det kan antas ha betydelse för socialnämndens handläggning av ärende rörande barnet, 2) om det behövs för att klarlägga huruvida någon som fyllt 15 år har tagit del i brottet, 3) om det behövs för att efterforska gods som åtkommit genom brottet och 4) om det annars är av särskild vikt att undersökningen äger rum. Som en allmän begränsning i fråga om barn som inte fyllt 12 år föreslås att undersökning får ske endast om det föreligger synnerliga skäl.

I likhet med arbetsgruppen anser jag det naturligt att en ny befogenhet för polisen att inleda utredningar anknyts till utredningens betydelse för socialnämnden. Jag kan också i princip ansluta mig till de överväganden arbetsgruppen gjort i denna fråga. Det innebär att polisen primärt bör kunna göra bedömningen av om förutsättningar för att påbörja en utredning föreligger. Socialnämnden bör dock omedelbart underrättas om att en utredning har inletts, och detsamma bör gälla barnets vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talar mot det. Skulle socialnämnden begära att en utredning görs, måste man naturligtvis från polisens sida utgå från att en utredning har betydelse för nämnden.

Jag anser det överflödigt att ställa upp något krav på att brottet skall vara av viss svårhetsgrad. Självfallet har i enlighet med vad arbetsgruppen konstaterat den brottsliga handlingens straffvärde ett visst inflytande på frågan om utredningen kan antas ha betydelse för socialnämnden. En

undersökning framstår naturligtvis typiskt sett som viktigare ju allvarligare ett brott är.

De brott som i första hand bör föranleda utredning är enligt min mening överlagda brott mot person eller egendom och brott som vittnar om en hög grad av hänsynslöshet eller grov tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom liksom över huvud taget brott som med hänsyn till sin karaktär gör det sannolikt att behov av hjälpinsatser föreligger. Narkotikabrottslighet och brott som har samband med sådan brottslighet tillhör givetvis mycket ofta den kategorien. Genomgående bör man hålla i minnet att det i första hand är omsorgen om barnets bästa som bör beaktas vid ställningstagandet. Att märka är också att brottets svårhetsgrad bara är en av de omständigheter som socialnämnden har att beakta vid den helhetsbedömning av barnets situation som ligger till grund för nämndens överväganden angående eventuella särskilda hjälpinsatser.

I fråga om den närmare utformningen av en bestämmelse om att utredning skall få göras när den är av betydelse för socialnämnden återkommer jag i specialmotiveringen. När det gäller övriga grunder för att inleda utredningar ansluter jag mig till arbetsgruppens förslag, som i den delen i sak överensstämmer med 15 § första stycket förundersökningskungörelsen.

Jag anser i likhet med arbetsgruppen att särskild restriktivitet måste iaktas när det gäller att överväga om en utredning skall få äga rum om brottsmisstankar riktas mot ett barn som inte fyllt 12 år. Att helt undanta barn i så låg ålder från bestämmelsernas tillämpningsområde framstår av olika skäl som mindre lämpligt, men jag delar arbetsgruppens uppfattning att utredning i dessa fall bör få äga rum endast om det finns synnerliga skäl.

Enligt arbetsgruppen torde förslaget kunna genomföras inom ramen för redan tillgängliga resurser både hos polismyndigheter och hos socialförvaltningar. Några remissinstanser har ansett att vissa resursförstärkningar erfordras.

Genomförs mitt förslag, innebär detta att polisen får utvidgade befogenheter i fråga om utredning av brott som har begåtts av barn. I rådande statsfinansiella läge kan några resursförstärkningar inte påräknas för det här aktuella ändamålet. I vad mån de utredningar som det här gäller kan genomföras inom ramen för de nuvarande resurserna blir en fråga som får lösas i den ordning som gäller för polisens prioriteringar i allmänhet. Den förestående organisationsreformen inom polisväsendet (jfr prop. 1983/84: 89) innebär att medborgarrepresentanterna i polisstyrelsen får starkt inflytande i dessa frågor. Bl.a. av de skäl som har angetts nyss är det inte lämpligt att göra utredningarna obligatoriska.

Såsom arbetsgruppen konstaterat bör polismyndigheten och socialnämnden samråda och dra upp de närmare riktlinjerna för verksamheten innan man inom ett polisdistrikt mer systematiskt börjar att utreda brott av misstänkta under 15 år. Självklart är det lämpligt om polismyndigheten och

socialnämnden redan före reformens ikraftträdande kommer överens om hur kontakterna skall tas mellan myndigheterna när ett fall blir aktuellt liksom om de rutiner i övrigt som bör tillämpas.

Jag vill i det sammanhanget tillägga att jag för min del tror att det på sikt kan visa sig lönsamt att satsa på åtgärder från polisens sida när det gäller brott av minderåriga. Vad det handlar om är ofta att på ett tidigt stadium söka bryta en utveckling, som annars med tiden kan bli dyrbar både för den enskilde och för samhället.

Ansvar för en utredning som påbörjats och bedrivs inom polismyndigheten bör ligga hos undersökningsledaren. Om emellertid utredningen har påbörjats på begäran av socialnämnden och nämnden därefter förklarar att den inte önskar att utredningen fullföljs, måste undersökningsledaren ta hänsyn till detta. I det fallet blir ett sådant ställningstagande från nämndens sida bindande för polismyndigheten.

Undersökningsledaren bör också innan han eller hon beslutar om undersökning och förhör särskilt beakta om det gått lång tid sedan gärningen begicks. Ju längre tid som har passerat, desto mindre angeläget blir det att inleda undersökningen eftersom, enligt vad som allmänt hävdas, barnets möjligheter att förstå att samhällsreaktionen inträffar på grund av brottet då minskar.

Enligt min uppfattning bör naturligtvis sekretess även gälla för utredningar som berör barn. Att sekretess kommer att gälla för dessa utredningar följer av 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980: 100).

2.4 Skyndsam handläggning m. m.

Mitt förslag: Skyndsamhet skall iakttas i fråga om utredningar som gäller brott av barn. Några bestämda tidsfrister för utredningarna hos polismyndighet eller socialnämnd föreskrivs dock inte. Förhören hos polisen bör såvitt möjligt utföras av poliser som har erfarenhet av och särskild fallenhet för uppgiften att hålla förhör med barn. Som regel skall en företrädare för socialtjänsten närvara.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (promemorian s. 130 och 131).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som berört frågan instämmer i vikten av en skyndsam handläggning och tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser att bestämda tidsfrister för utredningarna bör föreskrivas. Socialberedningen framhåller att frågan hur man skall åstadkomma en samhällsreaktion som framför allt inträffar snabbt och uppfattas som konsekvent är den mest angelägna uppgiften när det gäller att effektivisera arbetet med de unga lagöverträ-

darna. Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt uttalar att handläggningstiderna f.n. är helt oacceptabla och att ungdomar ofta hinner med att dra på sig omfattande kriminalitet innan någon myndighetsreaktion förmärks.

Skäl för mitt förslag: Allmänt gäller att särskild skyndsamhet skall iakttas vid behandlingen av frågor om brott av ungdomar. Enligt LUL gäller sålunda ett skyndsamhetskrav vid behandlingen av mål mot den som inte fyllt 21 år och vid handläggningen av fråga om beslut om åtalsunderlåtelse beträffande unga under 18 år. Även socialnämndens yttrande i sådana frågor skall avges skyndsamt.

Arbetsgruppen föreslår inte några bestämda tidsfrister för de nya utredningarna hos polismyndighet eller socialnämnd. Arbetsgruppen framhåller att utredningar med barn måste genomföras med största skyndsamhet och att bästa sättet att åstadkomma detta förmodligen är att organisera verksamheten på lämpligt sätt.

Arbetsgruppens överväganden och förslag rörande hur verksamheten bör organiseras är i huvudsak följande. Särskilda ungdomsrotlar eller grupper hos polisen bör underlätta att brottsmisstankar mot unga utreds snabbt. Vid sådana rotlar eller grupper behöver dessa ärenden inte rutinmässigt konkurrera med andra. Även den personkännedom som utredarna vid sådana enheter kan få bör kunna bidra till att förkorta handläggningstiderna för polisens undersökningar. I mindre polisdistrikt kan det knappast finnas vare sig behov av eller möjlighet till att inrätta särskilda rotlar eller grupper för ändamålet. Om det i dessa distrikt finns någon eller några utredare med särskild uppgift att utreda ungdomsbrott, bör det emellertid kunna bidra till att förkorta handläggningstiderna.

Vid ungdomsrotlarna eller motsvarande bör polismän med särskilt intresse och fallenhet för uppgiften arbeta. Arbetsgruppen rekommenderar också en organisation inom socialförvaltningen som gör att en representant för socialnämnden som regel kan vara med vid polisförhöret. Vid förhöret hos polisen kan mycket komma fram som inte skulle komma fram vid ett senare samtal med en utredare hos socialnämnden. Genom att en socialtjänsteman är med vid polisförhöret vet han eller hon vad som har sagts och behöver inte lita till andrahandsuppgifter. Den unge och hans vårdnadshavare vet härigenom också vad socialtjänstemannen har för informationer.

Enligt arbetsgruppen bör socialnämnden ge barnet och vårdnadshavaren möjlighet till ett uppföljande samtal. Samtalet bör hållas i omedelbar anslutning till polisförhöret medan saken fortfarande känns aktuell. Ett uppföljande samtal kan ses som ett led såväl i socialnämndens uppsökande och informerande verksamhet som i dess skyldighet att inleda utredning när någon åtgärd av nämnden kan komma i fråga. Om vårdnadshavaren inte har varit med vid förhöret, måste han eller hon efter förhöret underrättas om vad som har hänt. Om barnet eller barnets familj sedan tidigare har

kontakt med en tjänsteman vid socialförvaltningen, bör denne vara med vid förhöret. Ibland kan det dock, enligt vad gruppen påpekar, vara svårt eller omöjligt för en sådan tjänsteman att närvara i den utsträckning som är önskvärd.

För att socialnämnden skall kunna vara representerad vid förhören och kunna tala med barn och föräldrar i omedelbar anslutning till förhören, kan enligt arbetsgruppen en lösning vara ett jourssystem. Att ge tillgång till sociala tjänster även utom kontorstid utgör en utomordentligt viktig uppgift för en fungerande socialtjänstorganisation. Behoven kan skifta efter olika lokala förhållanden och är knappast desamma i storstadsområden som i glesbygd. Den närmare utformningen av jourverksamheten måste därför bli beroende av de lokala förhållandena. I den mån jour kan ordnas genom samarbete mellan flera kommuner är det väsentligt att denna möjlighet tas till vara.

Det är enligt min mening av grundläggande vikt att förhören hos polisen anförtros åt befattningshavare med särskild erfarenhet och fallenhet för uppgiften att hålla förhör med barn. Jag vill här peka på att åtskilliga polismän redan i dag har stor erfarenhet av arbete med barn och ungdom och att utbildning när det gäller förhör med barn numera ingår i grundkursen vid polishögskolan. Det är angeläget att man från centralt håll noga följer verksamheten så att eventuella ytterligare utbildningsbehov uppmärksammas.

Angeläget är naturligtvis också att utredningarna både hos polis och socialnämnd handläggs ytterst skyndsamt. Detta vitsordas också allmänt av remissinstanserna. Liksom arbetsgruppen anser jag det dock onödigt att ange någon bestämd tidsgräns i författning.

Jag anser det också vara av stor vikt att en företrädare för socialnämnden – liksom naturligtvis som regel barnets vårdnadshavare – är närvarande vid förhör hos polisen. Den som företräder socialtjänsten har en särskilt viktig roll när det gäller förhör som äger rum enligt den nya grund som förordats under avsnitt 2.3. Enligt min mening är det därför mycket värdefullt om socialnämnden genom lämplig beredskap ser till att personal från socialtjänsten kan närvara vid förhören. Socialnämndens företrädare kan ju bestämma att förhöret skall avbrytas, om han eller hon anser att vad som kommit fram är tillräckligt för att socialtjänsten skall kunna ta ställning. Företrädare för socialnämnden får då också möjlighet att vid behov ställa upp när den unge inte längre behöver stanna kvar för förhör men han eller hon inte har någonstans att ta vägen.

De lösningar arbetsgruppen förordar för att få till stånd en ändamålsenlig och snabb handläggning har genomgående fått ett positivt mottagande av remissinstanserna. Det förtjänar nämnas att det vid några polisdistrikt redan nu har tillskapats särskilda ungdomsenheter eller avdelats viss personal för att utreda brott av unga. Så är fallet i Stockholm, Göteborg, Uppsala, Västerås, Borlänge, Nacka och Huddinge. En ordning som liknar

den föreslagna, med ungdomsrotel och social jourgrupp, har tillämpats bl. a. i Västerås. Erfarenheterna av denna ordning är goda. Möjligheterna till omorganisation på sätt som föreslås blir naturligtvis på både den statliga och den kommunala sidan beroende av lokala förhållanden. I fråga om polisväsendet bör erinras om att sedan andra etappen av den förut berörda organisationsreformen på polisområdet är genomförd (jfr prop. 1983/84: 89), de lokala polisstyrelserna får starkt ökad frihet att bilda rotlar eller grupper för exempelvis sådana ändamål som avses nu, allt i den mån detta bedöms som påkallat utifrån de lokala förhållandena.

2.5 Tvångsmedel

2.5.1 Hämtning och medtagande till förhör

Mitt förslag: Polis och åklagare får befogenhet att använda instituten hämtning och medtagande till förhör enligt 23 kap. RB även vid misstanke om brott av den som inte fyllt 15 år.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (promemorian s. 131–135).

Remissinstanserna: De remissinstanser som tagit upp frågan ställer sig överlag positiva till förslaget, utom Föreningen Sveriges socialchefer som uttryckt tveksamhet.

Skäl för mitt förslag: Det är en allmän medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under förundersökning (23 kap. 6 § RB). Skyldigheten gäller såväl den som misstänks för brottet som vittnen; målsägande eller andra. Skyldigheten omfattar också den som inte har fyllt 15 år, i vart fall då denne inte själv är misstänkt för brott. Om den misstänkte inte har uppnått straffbarhetsåldern skall, såsom jag redogjorde för tidigare (avsnitt 2.2), förundersökning i regel inte inledas. Det finns därför inte någon skyldighet att inställa sig till förhör i en sådan situation, varken för den misstänkte eller för dem som kan ha något att säga om den underåriges förhållanden, dvs. målsägande och vittnen.

Med skyldigheten att stå till förfogande för förhör sammanhänger en skyldighet att inställa sig till förhör. Den skyldigheten sanktioneras genom reglerna i 23 kap. 7 och 8 §§ RB om hämtning och medtagande till förhör. För att hämtning skall få ske gäller i huvudsak att antingen den som kallas till ett förhör låter bli att komma eller – vid brott som kan medföra fängelse – det skäligen kan befaras att den som skall höras inte skulle efterkomma en kallelse eller i anledning av kallelse skulle försvåra utredningen. För att den som skall höras skall få tas med till förhör krävs att han befinner sig på platsen för ett brott och utan giltig orsak vägrar att följa

med på tillsägelse. Oavsett om den som skall höras har infunnit sig frivilligt eller förts med till förhöret, är han skyldig att stanna kvar för förhör.

I 2 kap. 8 § regeringsformen (RF) föreskrivs att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot bl. a. frihetsberövande. Denna rättighet får begränsas endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Begränsningen får ske endast genom lag. Lagbestämmelser som begränsar den nu åsyftade fri- och rättigheten finns bl. a. i 23 kap. RB i vad gäller instituten hämtning och medtagande till förhör.

Såsom jag redogjorde för tidigare (avsnitt 2.3) kan enligt förundersökningskungörelsen polisförhör med minderåriga som är misstänkta för brott hållas i vissa undantagsfall. Dessa förhör skall enligt förarbetena till kungörelsen hållas i den ordning som är föreskriven för förhör under förundersökning, dvs. enligt 23 kap. RB. Huruvida stöd i lag kan anses finnas för att tillämpa bestämmelserna om hämtning och medtagande till förhör när brottsmisstankar riktas mot den som är under 15 år får emellertid anses oklart. Däremot är det fullt klart att dessa åtgärder får vidtas när barnet skall höras med anledning av misstanke mot en straffmyndig person.

Arbetsgruppen föreslår att bestämmelserna i 23 kap. RB om skyldighet att inställa sig till förhör samt om hämtning och om medtagande till förhör ges en vidare tillämpning och att de skall gälla även vid misstanke om brott av den som inte har fyllt 15 år.

Med hänsyn till att det rör sig om inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter anser jag att det finns ett behov av att otvetydigt slå fast i vilka fall hämtning och medtagande till förhör får ske av misstänkta och vittnen m.fl. när misstankar om brott riktas mot den som är under 15 år. Jag anser i likhet med arbetsgruppen att polisen, för att få till stånd ett effektivt utredningsarbete, i princip bör ha rätt att använda tvång av nämnt slag i de fall då den får göra utredning om brott av barn. En annan sak är att tillämpningen när det gäller barn bör ske med hänsynstagande till barnets ålder och mognad och således med stor restriktivitet. Såsom betonats från några håll under remissbehandlingen bör hämtning till förhör så långt möjligt undvikas. Måste en sådan åtgärd vidtas, är det viktigt att det sker på ett diskret sätt och med all den hänsyn som förhållandena påkallar. Endast i undantagsfall bör hämtning ske av uniformerad polis eller på något ställe där uppmärksamhet kan väckas. Att varken hämtning eller förhör sker i skolan annat än när mycket speciella skäl föreligger är enligt min mening av särskild vikt. Medtagande till förhör bör, utom för de fall då en misstänkt som anträffas på en brottsplats inte kan identifieras omedelbart, komma i fråga främst då det är uppenbar risk att han annars skulle undanröja bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

2.5.2 Kvarhållande för förhör

Mitt förslag: Skyldigheten i 23 kap. 9 § första stycket RB att stanna kvar för förhör begränsas till tre timmar beträffande barn under 15 år, vare sig barnet är misstänkt för brott eller inte. Om det är av synnerlig vikt kan barnet dock få stanna kvar ytterligare tre timmar.

Arbetsgruppens förslag: Gruppen har berört frågan genom att framhålla att institutet kvarhållande för förhör bör tillämpas synnerligen restriktivt (promemorian s. 134).

Remissinstanserna har inte berört frågan.

Skäl för mitt förslag: Den som inte är anhållen eller häktad är enligt 23 kap. 9 § RB skyldig att stanna kvar för förhör längst sex timmar. Beträffande den som kan misstänkas för brottet kan i vissa fall denna tid utsträckas till tolv timmar. För att den hörde skall behöva inställa sig på nytt för förhör krävs synnerliga skäl och att en tidsrymd om tolv timmar har passerat från förhöret.

I 15–19 §§ förundersökningskungörelsen finns detaljerade föreskrifter angående förhör med barn. Av dessa framgår bl. a. att förhör med barn skall verkställas så att fara för att barnet tar skada därav inte uppkommer, att förhöret om möjligt bör hållas endast en gång och att detta bör hållas av en person med särskild fallenhet för uppgiften. RPS har efter samråd med socialstyrelsen och skolöverstyrelsen också meddelat utförliga anvisningar i ämnet (RPS FS 1977: 15). Jag finner det följdriktigt att i linje med dessa föreskrifter förorda en begränsning av den tid under vilken ett barn, vare sig barnet är misstänkt för brott eller ej, kan kvarhållas för förhör. Tiden bör lämpligen sättas till tre timmar.

I undantagsfall kan emellertid en tid av tre timmar visa sig för kort. Detta kan vara fallet t. ex. om flera inblandade skall höras samtidigt och deras utsagor ställas mot varandra. Dessutom kan den unge ibland behöva tid på sig för att vänja sig vid förhørsledaren och den miljö där förhöret skall äga rum. Detta gäller i synnerhet vid förhör med barn i lägre åldrar eller om förhöret rör känsliga frågor, t. ex. sexuella övergrepp mot barn. Om förhørsledaren är i tidsnöd, finns det risk för att förhöret blir alltför pressande för barnet. Det bör därför finnas möjlighet till att hålla kvar barnet ytterligare tre timmar, om det är av synnerlig vikt för utredningen.

Frågan om kvarhållande för förhör bör, med hänsyn till att det rör sig om ett intrång i grundlagsskyddade fri- och rättigheter, regleras i lag.

2.5.3 Gripande

Mitt förslag: Rätten för polismän och enskilda att gripa den som anträffas på bar gärning i färd med att begå brott eller på flykt från brottsplatsen utsträcks till att gälla den som är under 15 år. I lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. (behandlingslagen) görs ett undantag så att barn som gripits enligt det nyss sagda inte blir underkastade bestämmelserna i den lagen.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att bestämmelsen i 24 kap. 7 § andra stycket RB om en enskild persons rätt att gripa, det s.k. envarsgripandet, skall kunna tillämpas även på barn under 15 år (promemorian s. 135–137).

Remissinstanserna: De allra flesta tillstyrker eller lämnar arbetsgruppens förslag utan erinran. Två remissinstanser, styrelsen för Hammargårdens yrkesskola och Föreningen Sveriges socialchefer, har uttalat tveksamhet beträffande utvidgningen av envarsgripandet till att omfatta även barn under 15 år.

Skäl för mitt förslag: 24 kap. RB reglerar förutom häktning och anhållande också tvångsmedlet gripande som vanligen föregår de förutnämnda tvångsmedlen och som är ett provisoriskt frihetsberövande i avbidan på prövning av frågan huruvida anhållande skall ske. Enligt 24 kap. 7 § första stycket RB får en polisman gripa en person, om skäl för anhållande föreligger mot honom och beslut om anhållande inte utan fara kan avvaktas. I andra stycket samma lagrum föreskrivs följande om envarsgripandet. "Träffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman." Det har satts i fråga om även en polisman har rätt att gripa någon med stöd av andra stycket (Ekelöf, Rättegång III, 4 uppl. s. 34 not 66).

Enligt ett rättsfall från högsta domstolen (HD, se NJA 1978 s. 67) är bestämmelserna om gripande inte tillämpliga beträffande barn under 15 år. HD:s ställningstagande grundades bl. a. på den tankegången att brott över huvud taget inte ansågs kunna begås av barn under 15 år vid tiden för RB:s tillkomst på 1940-talet, då fortfarande 1864 års strafflag gällde. Eftersom misstanke om brott är en genomgående förutsättning för gripande och brott enligt strafflagen definitionsmässigt inte kunde begås av barn under 15 år, menade HD att sådana barn inte heller kunde gripas. Enligt BrB, som trädde i kraft 1965, anses barn under 15 år kunna begå brott. De får dock inte straffas därför och följaktligen inte heller åtalas. Eftersom man vid denna definitionsändring vid övergången från strafflagen till BrB inte närmare ventilerade eventuella processrättsliga konsekvenser såvitt avsåg de

bestämmelser i 24 kap. RB i vilka begreppet "brott" förekommer, ansåg HD att gripandinstitutet inte heller efter BrB:s tillkomst kunde tillämpas på barn under 15 år.

Ett barn under 15 år kan således inte gripas enligt 24 kap. RB för brott vare sig av polisman eller enskild person. RB:s bestämmelser om envars-gripande är de enda som ger en enskild rätt att göra något slag av omhändertagande.

Arbetsgruppen anser att benägenheten att ingripa vid brott inte bör motverkas genom kriminalisering av ett för allmänheten naturligt sätt att ingripa utan att samma regler bör gälla för enskilds rätt att gripa lagöverträdare oavsett dessas ålder. Jag delar arbetsgruppens uppfattning i berört hänseende och vill särskilt framhålla att det vid exempelvis grova vålds- och egendomsbrott skulle framstå som stötande om möjligheter till gripande av barn under 15 år som tas på bar gärning inte ges enskilda. Vidare anser jag att ett gripande inte skall hindras av att den enskilde är osäker på barnets ålder, låt vara att större försiktighet givetvis bör iaktas ju yngre barnet är. En bestämmelse om rätt till envars-gripande i sådana fall bör tas in i LUL. På samma sätt som nu gäller enligt 24 kap. 7 § andra stycket RB bör föreskrivas att den gripne skyndsamt skall överlämnas till närmaste polisman.

I sakens natur ligger att skyldigheten att överlämna barnet till en polisman inte gäller för det fallet att barnet har frigetts innan polisen haft rimlig möjlighet att komma till platsen eller ett överlämnande annars i praktiken skulle ha kunnat äga rum.

När det gäller frågan om även en polisman bör ha rätt till gripande i samma situation av den som är under 15 år vill jag till en början erinra om att det i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) och lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB) finns bestämmelser som ger en polisman rätt att ingripa mot sådana minderåriga i vissa fall. Enligt 2 § LTO får en polisman i vissa nödfallsliknande situationer då det finns en överhängande och allvarlig risk för den unges hälsa eller utveckling se till att han eller hon kommer bort från den miljö där den unge påträffas. Enligt vad som uttalades under förarbetena till bestämmelsen skall institutet uppfattas som ett yttersta komplement till socialnämndens egen uppsökande verksamhet. I 3 § LTO föreskrivs att en polisman skall omhänderta den som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna. Ett sådant omhändertagande skall ske också när det fordras för att avvärja straffbelagd handling. Omhändertagande på grund av berusning kan ske även av den som inte fyllt 15 år.

LTO/LOB-utredningen (Ju 1978: 03) har i betänkandet (SOU 1982: 64) Frihetsberövande vid bråk och berusning föreslagit att LOB behålls i allt väsentligt och att LTO upphävs. I den propositionen om en ny polislag (prop. 1983/84: 111) som nyligen beslutats föreslås att motsvarigheter till 2

och 3 §§ LTO förs in i den nya polislagen medan LOB får kvarstå med vissa jämkningar.

Mot bakgrund av polismans befogenheter i de avseenden jag nu redovisat och med beaktande av mitt förslag om att ge polisman befogenhet att använda bl. a. institutet medtagande till förhör (avsnitt 2.5.1) kan det hävdas, att behovet av att utvidga polismans befogenheter enligt RB till att omfatta gripande av barn under 15 år kanske inte är så stort. Det kan emellertid tänkas situationer där en polisman behöver tillgripa tvång som inte motsvaras av institutet medtagande till förhör. Jag tänker bl. a. på den situationen att barnet tar till flykten innan polismannen hunnit anmoda barnet att medfölja till förhör. Jag anser vidare att det skulle te sig närmast stötande om en polisman inte skulle ha samma befogenhet som en enskild att gripa den som är under 15 år och som tas på bar gärning. Sammanfattningsvis finner jag alltså att polismän bör ha samma möjligheter som enskilda att gripa den som är under 15 år och som anträffas på bar gärning.

Hämtning eller medtagande till förhör med därtill hörande kvarhållande innefattar en skyldighet för den som utsätts för åtgärden att stå till förfogande i den mån det påkallas av utredningen. Under väntetiden får den som skall höras uppehålla sig på anvisad plats inom polisens lokaler. Om det är nödvändigt får polisen ordna med bevakning (se JO 1972 s. 51). Åtgärden innefattar inte, vilket institutet gripande kan göra, något frihetsberövande i form av förvaring i låst rum. Den som hämtats eller tagits med till förhör är således inte underkastad bestämmelserna i behandlingslagen. Däremot är behandlingslagen tillämplig på den som "gripits på grund av misstanke om brott". Detta skulle innebära, att i det fall ett barn under 15 år blir föremål för ett gripande, behandlingslagen skulle bli tillämplig. Detta kan inte anses lämpligt. I behandlingslagens 17 § bör därför stadgas ett undantag från lagen vad gäller gripande som sker enligt LUL av barn under 15 år. Behövliga bestämmelser kan meddelas i förordning.

Avslutningsvis vill jag i detta sammanhang beröra en fråga som under senare tid uppmärksammats i debatten, nämligen den rättsliga karaktären av butikskontrollanters ingripanden mot personer som misstänks för butikstillgrepp. I anledning av den ståndpunkt justitiekanslern (JK) intagit i ett ärende har stöldutredningen i sitt betänkande (SOU 1982:39) Stöld i butik, tagit upp frågan om hur det ingripande som butikskontrollanter normalt gör mot ertappade snattare skall kvalificeras. En betydande del av sådana ingripanden gäller barn under 15 år. JK (se skrivelse 1980-02-19) har ansett att det vanligen tillämpade förfarandet, som består i dels en uppmaning att följa med till en avskild lokal, dels en uppmaning att lämna tillbaka stulna varor och att lämna namn och adress, dels en fråga om vederbörande erkänner eller förnekar, bör anses vara ett gripande i RB:s mening. Härav följer bl. a. att detta förfarande inte enligt gällande rätt skulle kunna tillämpas beträffande barn under 15 år. JK:s uppfattning är

således att de rutiner som tillämpas vid ingripandena inte står i överensstämmelse med bestämmelserna i RB om gripande.

Stöldutredningen däremot menar att förfarandet bara innebär att den bestulne utövar sin rätt att "återta stulet gods å färsk gärning", dvs. laga självtäkt (jfr 14 § lagen om införande av BrB) varför förfaringssättet inte står i strid med RB:s bestämmelser. Stöldutredningens betänkande har remissbehandlats, men har inte föranlett lagstiftning.

Flertalet av de remissinstanser som tagit upp frågan har anslutit sig till stöldutredningens uppfattning. Den aktuella frågan har tidigare också diskuterats av 1968 års brottmålsutredning som i sitt betänkande (SOU 1971: 10) Snatteri gav uttryck för uppfattningen att det ingripande som sker mot en misstänkt, då en butikskontrollant ber honom att följa med till företagets kontor för närmare utredning, inte formellt är att betrakta som ett gripande i RB:s mening.

För egen del anser jag att de rutiner som nu i allmänhet tillämpas överensstämmer med gällande rätt och att de alltså inte innebär något otillåtet förfarande och inte heller något frihetsberövande eller gripande i RB:s mening. Jag anser i stället att den praxis som utbildats är lämplig. Polisen har generellt sett inte sådana resurser att man snabbt kan komma till platsen vid varje ingripande mot misstänkta snabbare. Det skulle vara olyckligt om snatterimisstänkta, som erkänt och lämnat tillbaka det tagna, kvarhölls en längre tid på platsen i avvaktan på att polisen får möjlighet att komma dit. Genom de nuvarande rutinerna kan ingripandena göras så skonsamma och kortvariga som möjligt. Om man anser att butikskontrollanters ingripanden alltid skall bedömas som gripande, skulle konsekvensen bli att polis alltid måste tillkallas, något som jag enligt det nyss sagda inte anser lämpligt.

2.5.4 Beslag, husrannsakan m. m.

Mitt förslag: Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation skall kunna företas mot barn under 15 år om det föreligger särskilda skäl därtill. RB:s bestämmelser om dessa tvångsmedel skall gälla i tillämpliga delar.

Arbetsgruppen har inte behandlat frågan.

Remissinstanserna: RÅ och länsåklagarmyndigheterna i Uppsala och Gävleborgs län påtalar som en brist i arbetsgruppens förslag att endast en reglering av tvångsmedlen i 24 och 25 kap. RB har berörts. Man anser att frågan huruvida övriga tvångsmedel får användas mot misstänkta under 15 år borde ha diskuterats med hänsyn till den tveksamhet som exempelvis råder om möjligheterna att mot icke straffmyndiga använda ett så frekvent tvångsmedel som husrannsakan. Länsåklagarmyndigheten i Uppsala län

har påpekat att den osäkerhet som råder på området ofta har kommit till uttryck på de kurser om olika förundersökningsfrågor som RÅ och RPS har anordnat sedan flera år.

Skäl för mitt förslag: Möjligheterna att vid förundersökning i brottmål använda beslag, husrannsakan och liknande tvångsmedel regleras i bl. a. 27 och 28 kap. RB. Bestämmelser som i förhållande till RB ger vidgade möjligheter till användning av tvångsmedel under förundersökning finns också i andra lagar, som emellertid inte är av intresse i detta sammanhang.

Om beslag ges regler i 27 kap. RB. Beslag får avse en skriftlig handling eller ett föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott eller vara förverkat på grund av brott. Beslag kan också ske av föremål som på grund av sin särskilda beskaffenhet kan befaras komma till brottslig användning. Det brott som misstanken avser behöver inte vara av viss svårhetsgrad. Beslag får ske såväl hos den som är misstänkt som hos annan person. Särskilda regler finns till skydd för anonymitetsintresset enligt bl. a. tryckfrihetsförordningen och för andra uppgifter i skriftliga handlingar som av rättsordningen tillerkänns ett särskilt skydd.

För att söka efter föremål som inte lämnas ut frivilligt kan andra tvångsmedel bli aktuella, såsom husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Bestämmelser härom finns i 28 kap. RB. Husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning får företas vid utredning om brott på vilket kan följa fängelse, i syfte att söka efter föremål som är underkastat beslag eller för att utröna omständighet som kan ha betydelse för utredningen. För husrannsakan hos eller kroppsvisitation av annan än den misstänkte krävs att synnerlig anledning förekommer att föremål som är underkastat beslag skall anträffas eller att annan utredning skall vinnas om brottet. Husrannsakan får dock alltid företas där brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits. Husrannsakan får också företas för att söka efter en person som skall gripas, anhållas eller häktas eller inställas till förhör. Kroppsbesiktning får inte företas på annan än den som är skäligen misstänkt för brottet. För användning av de tvångsmedel som nu har nämnts krävs i princip särskilt beslut av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Som jag tidigare nämnde (avsnitt 2.5.3) har HD ansett att gripande som straffprocessuellt tvångsmedel inte får användas beträffande den som är under 15 år. Mot bakgrund av det resonemang som HD fört får det anses tveksamt i vilken utsträckning sådana tvångsmedel som beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt gällande rätt kan användas mot den som är misstänkt för brott och som inte fyllt 15 år. Något hinder torde däremot inte föreligga mot att använda dessa tvångsmedel mot den som inte fyllt 15 år om denne inte själv kan misstänkas för brott och tvångsmedlet över huvud taget får användas mot annan än den misstänkte.

Enligt min mening kan det i vissa fall vara stötande att exempelvis husrannsakan inte skulle kunna företas hos den som inte fyllt 15 år för att möjliggöra beslag av stöldgods som denne åtkommit eller för att efterforska denne för hämtning till förhör om han är misstänkt för brott. Den oklarhet som råder i fråga om möjligheten att vidta sådana åtgärder bör därför undanröjas. Eftersom det här är fråga om att begränsa det grundläggande fri- och rättighetsskyddet enligt RF erfordras det lagstiftning på området.

När det gäller kroppsbesiktning framstår emellertid det praktiska behovet av att använda det tvångsmedlet som ganska ringa beträffande den ålderskategori varom här är fråga. Dessutom kan lämpligheten sättas i fråga av att använda kroppsbesiktning i fråga om barn som befinner sig i förpuberteten och i en känslig period av sin utveckling. Tvärtom är ett särskilt hänsynstagande till den personliga integriteten påkallad. Kroppsbesiktning bör alltså inte få företas i fråga om denna ålderskategori.

Ett tvångsmedel som arbetsgruppen inte har berört är kvarstad. Åtgärden att kvarstadsbelägga egendom har till syfte att säkerställa en ekonomisk prestation, som kan utdömas i brottmål. Åtgärden synes därför ha ytterligt marginell betydelse i fråga om lagöverträdare under 15 år. Någon anledning att låta en reglering omfatta detta tvångsmedel föreligger därför inte.

Jag anser således att de tvångsmedel som bör komma i fråga mot barn under 15 år är beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. De bör självfallet tillämpas restriktivt, vilket bör markeras i lagtexten genom att särskilda skäl skall vara för handen. Misstanke om allvarigare brottslighet eller brottslighet av större omfattning bör i allmänhet föreligga. I fråga om beslag bör som ett särskilt skäl anses att förverkande av föremålet kan ifrågakomma. Regleringen bör ske i LUL genom en hänvisning till RB:s bestämmelser.

2.6 Dokumentation

Mitt förslag: Uppgifter som rör brottsmisstankar mot barn får inte tas in i personregister hos polisen.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag (promemorian s. 138–142).

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan föreligger en övervikt för arbetsgruppens förslag. Från flera håll har man dock ansett att register för statistik och forskningsändamål efter de linjer som anges i ett till promemorian fogat särskilt yttrande bör övervägas närmare.

Skäl för mitt förslag: Socialnämndernas och polismyndigheternas skyldighet att dokumentera sin verksamhet kan hänföras både till allmänna förvaltningsrättsliga principer och till bestämmelser i de lagar som reglerar respektive myndigheters verksamhet. Dokumentation kan bestå av mer eller mindre formbundna anteckningar som förs av myndigheterna. En myndighet är med vissa undantag skyldig att registrera allmänna handlingar när de har kommit in till eller upprättats hos myndigheten. Utöver dessa register, som innefattas i uttrycket diaries, kan det hos olika myndigheter finnas register av olika slag, vilkas syfte är att möjliggöra eller underlätta myndighetens egen verksamhet. Myndigheterna kan därutöver ha skyldighet att lämna uppgifter för statistik och forskningsändamål.

De från integritetssynpunkt känsligaste frågorna i detta sammanhang är de som rör personregister. Personregister är sådana sammanställningar av uppgifter som gör det lätt eller i vart fall möjligt att få fram upplysningar om en viss person. Ett personregister kan också bestå av akter som förvaras på ett sådant sätt att det går lätt att få fram personakter på dem som finns i registret. Personakter med sökregister bildar därför personregister. Ofta avses dock med personregister endast sammanställningar av uppgifter som gör uppgifterna mera omedelbart tillgängliga i ett sammanhang.

Arbetsgruppen har särskilt övervägt den känsliga frågan om inrättande av personregister och därvid konstaterat att det inom varje socialförvaltning måste finnas den typ av personregister som består av personakter och sökregister. Något register hos polisen bör emellertid enligt gruppen inte inrättas.

Som skäl för att inte inrätta register hos polisen anför arbetsgruppen i huvudsak följande. Genom registrering skulle möjligen vissa praktiska fördelar vinnas i arbetet med att avhålla ungdomar som befinner sig i en riskzon för brott. Vilka risker som är förknippade med att hamna i ett belastningsregister har visserligen knappast belagts men misstron och oviljan mot sådana register är i allmänhet påtaglig. De praktiska fördelarna är så osäkra att de inte motiverar införandet av bestämmelser i detta sammanhang. I ett sådant register skulle dessutom göras anteckningar om brott utan att misstankarna prövats av domstol eller ens av åklagare. Till detta kommer den betydelse lokala förhållanden och förutsättningar avses få för frågan om undersökning skall göras eller inte. Slumpmässigheten i fråga om registrering blir därmed större.

Det sagda avser inte de arbetsregister som måste finnas hos polisen medan en utredning pågår. Arbetsgruppen har inte heller riktat någon kritik mot en metod som används på något håll, nämligen att i sökbar form spara "sista" utredningshandlingarna om den unge, eftersom detta i hög grad underlättar bl. a. att den unge får behålla samma förhållanden vid misstanke om nya brott.

Av huvudsakligen samma skäl vill arbetsgruppen inte heller föreslå att personregister för statistiska ändamål inrättas. Arbetsgruppen anser det dock värdefullt att de möjligheter som finns att genom statistik få bidrag till våra kunskaper om ungdomsbrottslighet utan att personregister upprättas tas till vara. Arbetsgruppen framhåller härvid att de uppgifter som kommer fram vid polisens undersökningar ger möjlighet till statistik – utan anknytning till personnummer – över antalet utredda brott samt bl. a. den misstänktes kön och ålder, antalet delaktiga i varje brott och antalet brott som den misstänkte anses bunden till vid varje utredningstillfälle. Enligt arbetsgruppen finns från integritetssynpunkt inte några invändningar mot att sådana uppgifter används för statistiska ändamål.

Jag vill för egen del till en början liksom arbetsgruppen framhålla att de åtgärder som myndigheterna vidtar och som rör enskilda på något sätt måste dokumenteras. Det är en förutsättning för att den enskilde skall kunna få insyn i ärenden som rör honom och för att tillsynsorgan som t. ex. JO och JK skall kunna utöva sina uppgifter. En ev. besvärsprovning förutsätter också att det överklagade beslutet och underlaget för detta finns bevarat. Även för myndighetens egen del är viss dokumentation nödvändig, särskilt om ett ärende skall övertas av en annan handläggare. För myndighetens arbetsplanering krävs en överblick som man endast kan få om det finns tillräcklig dokumentation.

Liksom arbetsgruppen anser jag emellertid att någon registrering i personregister hos polisen inte skall få ske. Jag vill i det sammanhanget betona den fakultativa karaktären av den reform som jag nu föreslår beträffande utredning av brott av barn under 15 år. Att förutsättningarna utformats fakultativt är som jag tidigare redogjort för beroende på bl. a. den inverkan lokala förhållanden och förutsättningar bör ha på frågan om en utredning skall göras eller inte. Detta medför emellertid att en viss slumpmässighet i fråga om registreringen kan bli följden. Det underlag som lämnas för statistiska ändamål kan då bli så bristfälligt att värdet av statistiken kan diskuteras.

Jag är självfallet medveten om att en tillförlitlig statistik, särskilt om den innehåller uppgifter om återfall, skulle öka våra kunskaper om brottslighetens omfattning och karaktär hos barn och unga. Om statistiken dessutom upplyste om vilka åtgärder som vidtogs i fråga om unga lagöverträdare skulle den också bidra till bättre kunskap om effekten av olika åtgärder. De centrala myndigheterna kan också behöva särskild statistik för att utöva sin tillsyn och för att utveckla metoder för att förebygga ungdomskriminalitet.

Sammanfattningsvis anser jag emellertid övervägande skäl tala för att man avvaktar utfallet av den nu föreslagna reformen innan ställning tas till den från integritetssynpunkt känsliga frågan om registrering av brottsmisstankar mot barn skall få ske i personregister hos polisen. Jag anser därför inte att man f. n. bör öppna någon möjlighet till en sådan registrering.

3 Ikraftträdande

Den reform som det här gäller kräver åtskilligt förberedelsearbete. Bl.a. kan det finnas ett behov av att berörda myndigheter meddelar allmänna råd i det aktuella ämnet. Det är av största vikt att genomförandet förbereds noggrant eftersom det här gäller mycket känsliga och svåra uppgifter för polisen. Jag föreslår att lagändringarna får träda i kraft den 1 januari 1985.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
2. lag om ändring i rättegångsbalken samt
3. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

I 13–19 §§ tas upp särskilda bestämmelser i fråga om misstanke om brott av barn under 15 år. Före 13 § har förts in en ny rubrik som täcker innehållet i det nya avsnittet. Genom att tillämpningsområdet angetts i rubriken har de följande bestämmelserna kunnat utformas på ett enklare sätt.

13 §

I första stycket anges under skilda punkter fyra olika förutsättningar för att en utredning skall få inledas. Punkt 1 är ny medan punkterna 2–4 har sin motsvarighet i 15 § förundersökningskungörelsen. Av hänvisningen i 14 § till 23 kap. 3 § RB följer att utredningen inleds av polismyndigheten eller åklagaren.

Genom anknytningen i punkt 1 till socialtjänstens insatser med avseende på barnet markeras att åtgärder från det allmännas sida på grund av brott av barn under 15 år i princip ankommer på sociala myndigheter, dvs. i första hand socialnämnden.

Bestämmelsen ger möjlighet för polis eller åklagare att inleda utredning på begäran av socialnämnden såväl i enskilda fall som efter mera generella

överenskommelser. Någon uttrycklig begäran från nämndens sida behövs inte. Det räcker att det kan antas att en utredning har betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på barnet, i första hand enligt socialtjänstlagen och LVU. Mot socialnämndens önskan får emellertid en utredning med stöd av punkt 1 inte genomföras. Innan nämnden har tagit ställning får dock förhör hållas med barnet (se 15 § andra stycket). Det ankommer självfallet på socialnämnden själv att bestämma vilka tjänstemän som skall vara behöriga att lämna besked av nu avsett slag.

Det bör framhållas att bestämmelserna inte berör socialnämndens möjligheter att själva göra utredning utan endast frågan i vad mån polismyndighet eller åklagare får agera.

Ofta kan en utredning inledas med stöd av såväl punkt 1 som någon av övriga punkterna i första stycket. Vilken punkt som åberopas får betydelse om socialnämnden och polismyndigheten har olika uppfattningar i frågan om en utredning skall äga rum eller inte.

Är ett brott redan vid anmälan erkänt och klart, t. ex. ett butikssnatteri där barnet ertappats på bar gärning och lämnat tillbaka det tagna, behöver i regel inte någon polisutredning ske annat än om barnets identitet måste klarläggas. Ärendet kan i stället efter ett kort förhör överlämnas direkt till socialnämnden, om det bedöms vara av betydelse för insatser från nämndens sida. Skulle det vid nämndens handläggning av ärendet visa sig att gärningen behöver utredas närmare, bör polisen biträda med det, i den mån det kan ske utan att andra uppgifter eftersätts. Finns det misstanke om att andra har varit delaktiga i ett brott som barnet för sin del har erkänt, får behovet av polisutredning bedömas i första hand med utgångspunkt i behovet av utredning om de andras brottslighet. Är de andra som misstänks för delaktighet över 15 år kan behovet av utredning vara att bedöma enligt punkt 2.

Gemensamt för alla fyra punkterna är att en utredning *får* inledas, dvs. den är inte obligatorisk. Här ligger en skillnad i förhållande till vad som i princip gäller om brottsmisstankar mot någon som uppnått straffbarhetsåldern. Särskilt i fråga om punkt 1 innebär detta att hänsyn kan tas till omständigheterna i det enskilda fallet och till lokala förutsättningar och överenskommelser mellan polismyndighet och socialnämnd samt nämndens möjligheter att själv göra utredning.

Enligt *andra stycket* krävs synnerliga skäl för att en utredning skall få inledas mot ett barn som inte har fyllt 12 år. Någon förändring i praktiken torde detta inte innebära när det gäller punkterna 2–4, eftersom motsvarande bestämmelser i förundersökningskungörelsen har tillämpats med största restriktivitet i sådana fall.

12-årsgränsen innefattar en avvägning mellan utredningsintresset och hänsynen till barnet. Det är dessutom uppenbart att barnet måste ha uppnått en viss mognad för att en utredning över huvud taget skall framstå

som meningsfull. Ju yngre barnet är, desto starkare skäl talar för att socialnämnden ombesörjer den utredning som kan behövas rörande barnet. Detta gäller framför allt om utredningen inte motiveras av något annat skäl än att den kan ha betydelse för socialnämnden.

Enligt *tredje stycket* skall barnets vårdnadshavare och socialnämnden omedelbart underrättas om att en utredning har inletts. Har barnet råkat i svårigheter är det givetvis föräldrarna som i första hand skall ta ansvar för barnet. Såväl föräldrarna som barnet kan emellertid behöva stöd från det allmännas sida. Det är därför naturligt att också socialnämnden underrättas oavsett på vilken grund utredningen har inletts. I fall som avses i första stycket punkt 1 har socialnämnden ibland redan kännedom om brottsmisstanken. Nämnden bör givetvis ändå få reda på när en utredning inletts.

Underrättelse till vårdnadshavare är inte obligatorisk utan kan underlättas om det finns särskilda skäl, t. ex. om barnet bestämt motsätter sig det och undersökningsledaren bedömer att en underrättelse mer skulle kunna skada än hjälpa barnet.

14 §

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) skall flertalet av bestämmelserna i 23 kap. RB rörande förundersökning i allmänhet gälla även beträffande brottsutredning som avser barn under 15 år. Lämpligen bör i lagen direkt anges vilka bestämmelser i 23 kap. som skall vara tillämpliga. I de fall avvikelser behövs har bestämmelser meddelats i förevarande lag.

En utredning med anledning av brottsmisstanke mot den som inte fyllt 15 år syftar inte till åtal eller till lagföring i annan form. Därav följer att 23 kap. 1 § första stycket inte skall tillämpas. Syftet med utredningen framgår i stället av 13 §.

Enligt 23 kap. 1 § andra stycket får vid angivelsebrott förundersökning inledas trots att angivelse inte föreligger om det skulle innebära fara att avvakta en angivelse. Riktat sig vid sådana brott misstankarna mot någon som är under 15 år finns inte anledning att öppna möjlighet för polis eller åklagare att inleda en utredning innan angivelse föreligger. Någon hänvisning har därför inte gjorts till 23 kap. 1 § andra stycket.

Som framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) är det vid en utredning som inletts med stöd av 13 § första stycket 1 tillräckligt att det händelseförlopp i vilket barnet har tagit del blir klarlagt. Däremot är det inte meningen att ställning skall tas till frågor om gärningen formellt varit att betrakta som ett brott om den begåtts av en straffmyndig person eller hur den i så fall skulle ha rubricerats. Har utredningen inletts med stöd av 13 § första stycket 2 eller 3 framgår direkt av dessa bestämmelser vad utredningen syftar till. I fråga om punkt 4 kan läget ofta förutsättas vara detsamma som beträffande punkt 1, nämligen att något utöver händelseförloppet inte behöver klarläggas. Med hänsyn till det sagda har någon hänvisning inte gjorts till 23 kap. 2 § RB.

Av hänvisningen till 23 kap. 3 § framgår bl. a. att såväl polismyndigheten som åklagaren är behöriga att inleda utredningen. Normalt bör undersökningsledningen i här avsedda fall ankomma på polisen, men exempelvis i det fall åklagarinträde sker mot straffmyndiga vid gängbrottslighet kan det vara naturligt att åklagaren är undersökningsledare i fråga om samtliga misstänkta, däri inbegripet dem som inte fyllt 15 år. Ett särskilt skäl för att åklagaren skall inträda som undersökningsledare kan vara att frågan om bevistalan aktualiseras. Oavsett vem som har ledningen av utredningen är principen densamma som f.n., nämligen att utredningsarbetet huvudsakligen sker genom polisens försorg.

Allmänt gäller att utredningen skall bedrivas på ett opartiskt sätt och så att inte någon onödigtvis utsätts för misstanke eller drabbas av kostnad eller olägenhet, att den skall bedrivas skyndsamt och att förhör får hållas med alla som kan antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen. Detta framgår av hänvisningen till 23 kap. 4 och 6 §§ RB. Eftersom utredning inte är obligatorisk i de aktuella fallen behövs inte någon hänvisning till 4 a §.

Enligt 15 § första stycket skall, om hinder inte möter, en socialtjänsteman närvara vid förhör med barnet. Vidare framgår av hänvisningen till 23 kap. 10 § RB att vårdnadshavaren bör närvara om det kan ske utan men för utredningen. Något behov av juridiskt biträde i form av en offentlig försvarare torde däremot inte föreligga, eftersom utredningen inte syftar till lagföring. Hänvisning har därför inte skett till 23 kap. 5 § RB. Förs bevistalan mot barnet enligt 19 § ligger saken annorlunda till. Av hänvisningen i den paragrafen till bestämmelserna om allmänt åtal för brott för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år, följer att offentlig försvarare då kan förordnas.

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.1 och 2.5.2) bör möjligheterna till hämtning och medtagande till förhör samt möjligheten till kvarhållande för förhör föreligga beträffande misstänkta och vittnen m.m. även då brottsmisstankar riktas mot någon som inte uppnått straffbarhetsåldern. I enlighet härmed har en hänvisning skett till 23 kap. 7–9 §§ RB. Som framgår av förslaget om ändring i RB skall den som är under 15 år som regel inte vara skyldig att kvarstanna för förhör längre än tre timmar.

Vad som sägs i 23 kap. 10–12 §§ om förfarandet vid förhör bör i stort sett gälla även vid en utredning som rör barn. Skolöverstyrelsen påpekar i sitt remissyttrande att det ofta kan vara så att personal vid skolan bättre känner barnet än personal från socialnämnden. Styrelsen framhåller bl. a. att skolkuratorn, skolsköterskan, skolpsykologen eller någon lärare – exempelvis lärare för invandrarbarn – många gånger har kännedom om barnets hemförhållanden och sociala situation och att barnet ofta känner trygghet inför dessa personer. Skolöverstyrelsen föreslår därför att någon sådan person som väl känner barnet får närvara vid förhör hos polisen

eftersom de därigenom kan ges tillfälle att hjälpa och stödja barnet och att anlitas i efterföljningsarbetet.

Jag kan för egen del ansluta mig till skolöverstyrelsens synpunkter. Att undersökningsledaren, där förhållandena så medger, kan tillåta närvaro av denna personkategori framgår av hänvisningen till 23 kap. 10 § andra stycket RB. Av hänvisningen till tredje stycket följer, som redan nämnts, att den som har vårdnaden om barnet också får närvara om det kan ske utan men för utredningen.

I 23 kap. 13–15 §§ finns bestämmelser för vissa speciella situationer under en förundersökning. Av dessa torde endast 13 § första stycket och 14 § få aktualitet. 16 § reglerar användningen av tvångsmedel under förundersökning. Den frågan regleras i stället av 16 och 17 §§ i förevarande lag. Av 23 kap. 18 § RB blir endast andra stycket aktuellt att tillämpa. 20, 22 och 23 §§, som rör åtalsfrågor, skall inte gälla utredningar som avses nu.

15 §

Bestämmelsen i *första stycket* om att en företrädare för socialtjänsten i princip skall vara närvarande vid förhör med barn har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4) och i anslutning till 14 §. Att en socialtjänsteman är närvarande är betydelsefullt inte minst för socialnämndens egen utredning.

Om en utredning har inletts innan nämnden har yttrat sig angående utredningens betydelse för nämnden, får utredningen enligt *andra stycket* omfatta endast förhör med barnet. Ett protokoll över förhöret skall då omgående tillställas nämnden, förutsatt att brottsmisstanken fortfarande kvarstår. Meddelar socialnämnden, efter att ha tagit del av förhørsprotokollet, att utredningen inte har någon betydelse för nämnden, skall den läggas ned.

Enligt 23 kap 3 § fjärde stycket RB får sådana åtgärder för utredning av brott som inte kan uppskjutas utan olägenhet vidtas innan förundersökning har inletts. Bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf får anses ta över förstnämnda bestämmelse. Det innebär att provisoriska utredningsåtgärder inte kommer i fråga när en utredning enligt 13 § första stycket punkt 1 kan bli aktuell.

16 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* bestämmelser om i vilka fall en polisman eller enskild person får gripa ett barn som inte fyllt 15 år. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.3). De förutsättningar som skall gälla för att gripa ett barn överensstämmer med rekvisiten för det s. k. envargripandet enligt 24 kap. 7 § andra stycket första meningen RB. Rätten enligt andra meningen i samma stycke att gripa den som är efterlyst för brott saknar aktualitet när det gäller barn under 15 år. Det nuvarande uttrycket "på flyende fot" har av

språkliga skäl ersatts med "på flykt från brottsplatsen", som är avsett att ha samma innebörd.

Bestämmelserna är uttömmande. Inte heller en polisman får alltså gripa ett barn under 15 år under andra förutsättningar än som anges i första stycket. En annan sak är att polisen i vissa fall kan ha befogenhet att verkställa tillfälliga omhändertaganden.

Svårigheter kan föreligga att på platsen utröna barnets ålder. Jag har därför inte ansett det lämpligt att i lag ange en särskild åldersgräns under vilken det måste iaktas större restriktivitet för ett gripande. En bedömning på platsen av det angelägna i ett gripande kan också vara svår att göra. Givetvis bör ändå, såsom jag anfört i den allmänna motiveringen, vid tillämpningen av denna paragraf eftersträvas större försiktighet ju yngre barnet är.

Enligt *andra stycket* skall polismyndigheten eller åklagaren omedelbart besluta om barnet skall frigges eller kvarhållas för förhör. Skall barnet inte kvarhållas, får det omedelbart avlägsna sig. Beträffande frågan om den tid ett barn får kvarhållas för förhör hänvisas till vad som sägs i anslutning till förslaget om ändring av 23 kap. 9 § RB.

17 §

I paragrafen regleras vilka tvångsmedel i RB som får användas mot barn. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.4). Endast beslag, husrannsakan och kroppsvisitation får användas. Tvångsmedel enligt 24–26 kap. får inte användas, fransett att enligt 16 § gripande får ske i vissa fall. Att restriktivitet skall iaktas vid användande av tvångsmedel mot barn markeras genom att i paragrafen anges att särskilda skäl skall föreligga för att använda tvångsmedlen. Innebörden härav har angetts i den allmänna motiveringen.

Enligt 27 kap. 7 och 8 §§ RB skall ett beslag hävas om åtal inte väcks inom viss där angiven frist. När det gäller beslag som rör barn under 15 år får i stället väckande av bevistalan eller talan om förverkande utgöra förutsättning för beslagets bestånd.

18 §

Paragrafen reglerar vad som skall ske när en utredning som har inletts med stöd av 13 § första stycket 1 avslutas. För socialnämndens fortsatta handläggning är det givetvis betydelsefullt att nämnden får del av protokollet från utredningen.

Någon mera ingående utredning om händelseförloppet är ofta inte nödvändig för att socialnämnden skall kunna avgöra vilka åtgärder som kan bli aktuella från nämndens sida. En noggrannare utredning kan däremot behövas för att det skall kunna bedömas om barnets uppgifter är sanna. Även om barnet tar på sig skulden för vad som har inträffat, måste barnets uppgifter i princip stödjas av andra omständigheter. Inte minst för den

unges egen skull kan t. ex. ansvarsfördelningen inom ett kamratgäng behöva klarläggas. Liksom vid andra utredningar måste de omständigheter som talar för att den misstänkte inte är delaktig noggrant uppmärksammas.

Om det i det enskilda fallet bedöms lämpligt, kan socialnämnden i ett uppföljande samtal ta upp frågan om vad den unge kan göra för att ställa till rätta vad han gjort.

19 §

Paragrafen, som behandlar institutet bevistalan, motsvarar nuvarande 13 och 14 §§. I sak innebär bestämmelsen till en början den nyheten att även vårdnadshavaren har getts möjlighet att påkalla bevistalan. Till skillnad från arbetsgruppen har jag ansett att denna möjlighet bör öppnas. Visserligen bör man kunna utgå från att socialnämnden i sitt handlande normalt förutsätter att barnet inte har begått brott i större utsträckning än barnet medgivit eller möjligen nämnden tillsammans med vårdnadshavaren finner klarlagt. Vidare gäller ju att, om fråga angående omhändertagande enligt LVU skulle komma upp, bevisningens styrka får prövas i förvaltningsdomstolarna. Inte desto mindre kan det i vissa av de fall som det här gäller tänkas finnas ett befogat intresse för vårdnadshavarna att, om de är övertygade om barnets oskuld, kunna utverka att frågan blir prövad av domstol.

En nyhet i paragrafen är vidare att möjligheten till tvångsmedelsanvändning gjorts mer restriktiv genom en hänvisning till 17 §.

I övrigt har gjorts språkliga justeringar.

5.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap.

9 §

Paragrafen behandlar institutet kvarstannande för förhör, dvs. den reglerar den maximitid under vilken den som skall höras är skyldig att stanna kvar för förhör. Den tiden är i allmänhet sex timmar. Gällande rätt torde utgå från att bestämmelserna i princip även avser barn under 15 år, vare sig barnet hörs i anledning av misstanke om eget brott (15 § förundersökningskungörelsen) eller förhöret avser misstanke mot någon straffmyndig person.

Som framgår av förslaget om ändring i LUL (14 §) skall genom en hänvisning till 23 kap. 9 § RB institutet kvarstannande för förhör också tillämpas vid en polisutredning beträffande den som inte är straffmyndig.

I ett nytt *andra stycke* föreslås i enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2) i princip en begränsning till tre timmar av den tid under vilken ett barn under 15 år skall kunna kvarhållas för förhör. Om det är av synnerlig vikt för utredningen, ges emellertid möjlighet att hålla kvar barnet för förhör under ytterligare tre timmar.

De angivna tidsgränserna hindrar inte att barnet frivilligt kan få stanna kvar på en polisstation, t. ex. om förhöret ägt rum nattetid och barnet just då inte har någon annanstans att ta vägen. Det bör emellertid understrykas att barnet inte får hindras att avlägsna sig.

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

17 §

I paragrafen anges i vilka fall behandlingslagens bestämmelser om häktad skall ha motsvarande tillämpning på andra personkategorier. Behandlingslagen är tillämplig bl. a. på den som "gripits på grund av misstanke om brott". I ett nytt *andra stycke* föreslås att ett undantag görs beträffande barn som gripits med stöd av 16 § LUL. Bakgrunden till förslaget har jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.3).

Jag vill i anslutning här till understryka att det självfallet inte får förekomma att barn under 15 år i här avsedda fall förvaras i polisarrest.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
2. lag om ändring i rättegångsbalken samt
3. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-03-30

Närvarande: f.d. justitierådet Petrén, justitierådet Rydin, regeringsrådet Voss.

Enligt lagrådet den 16 mars 1984 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

2. lag om ändring i rättegångsbalken samt

3. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ingegerd Thuresson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Enligt förslaget införs en underrubrik som avser bestämmelserna i de följande 13–19 §§. Dessa bestämmelser gäller enligt rubriken i fråga om misstanke om brott av barn under femton år. Tillämpningsområdet har därför inte angivits i respektive paragraf. Denna lagstiftningsteknik medför visserligen att bestämmelserna kan utformas på ett enklare sätt än om tillämpningsområdet anges i varje paragraf. Enligt lagrådets mening förlovar emellertid bestämmelserna i klarhet, om man för att förstå deras tillämpningsområde är hänvisad till en underrubrik. Någon annan underrubrik finns inte i lagen. Lagrådet anser att tillämpningsområdet bör framgå av respektive paragrafs formulering och att den föreslagna underrubriken bör utgå. I sådant fall bör också fjärde dels-satsen i den föreslagna lagens ingress utgå.

14 §

Genom hänvisningen i förevarande paragraf till 23 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken öppnas möjlighet att i samband med utredning huruvida barn under femton år begått brott hålla vittnesförhör inför rätten.

I 13 § andra stycket — vartill hänvisning ej görs — ges i dess andra och tredje meningar regler om att rörande förhöret vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat skall gälla, att den misstänkte skall erhålla tillfälle att närvara vid förhöret samt att ersättning för hans inställelse skall utgå av allmänna medel i enlighet med vad som gäller för tilltalad som åtnjuter rättshjälp. Då dessa regler synes vara av betydelse även beträffande sådant förhör varom nu är fråga, förordar lagrådet, att hänvisning i förevarande paragraf görs även till 23 kap. 13 § andra stycket andra och tredje meningarna.

15 §

Om vad lagrådet inledningsvis anfört godtas, kan paragrafens första stycke ges exempelvis följande lydelse: "Under utredning som avses i 13 § skall, om hinder inte möter, företrädare för socialtjänsten närvara vid förhör med barnet."

16 §

I enlighet med vad lagrådet inledningsvis anfört föreslås att i paragrafens början orden "före femton års ålder" införs mellan orden "barn" och "begått".

17 §

På förut anförda skäl föreslås att i paragrafens början orden "att före femton års ålder ha begått ett" införs mellan orden "för" och "brott".

I paragrafens andra mening hänvisas till 27 kap. 7 och 8 §§ rättegångsbalken. Med hänsyn till innehållet i dessa paragrafer föreslås att meningen får följande lydelse: "Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ sägs om åtal och om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse bevistalan och talan om förverkande och verkan av att sådan talan inte väcks."

Genom att det i paragrafens första mening utsägs att användningen av tvångsmedel är begränsad till beslag, husrannsakan och kroppsvisitation får det anses klart att andra tvångsmedel såsom t. ex. telefonavlyssning enligt 27 kap. 16 § och tagande av fingeravtryck enligt 28 kap. 14 § inte får förekomma i dessa fall.

19 §

På förut anförda skäl föreslås att i paragrafens början orden "att före femton års ålder ha begått ett" införs mellan orden "för" och "brott".

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken**23 kap. 9 §**

I likhet med vad som sedan gammalt har varit brukligt i lagstiftningen används i rättegångsbalken "han" (honom, hans) såsom pronomen för den – man eller kvinna – som avses med en bestämmelse. Denna teknik, som har praktiska fördelar i lagsammanhang, torde inte ha föranlett missförstånd eller osäkerhet i rättstillämpningen. I det remitterade förslaget till ny lydelse av förevarande paragraf har bl. a. den ändringen gjorts att "han" kompletterats med "eller hon". En sådan ändring leder till en onöjaktig inkonsekvens i den gällande regleringen i 23 kap. Där förekommer nämligen ett flertal andra med 9 § närbesläktade bestämmelser i vilka på sedvanligt sätt endast "han" (honom, hans) används som pronomen, se t. ex. 7, 8, 10 och 13 §§. Med hänsyn härtill föreslår lagrådet att orden "eller hon" på tre ställen i förevarande paragraf enligt det remitterade förslaget får utgå.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Förslaget lämnas utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-04-12

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Leijon, Peterson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om utredning av brott av barn under 15 år

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
2. lag om ändring i rättegångsbalken samt
3. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har godtagit de remitterade förslagen i sak men förordat en del redaktionella justeringar. Jag har ingen erinran mot dessa. Jag förordar dessutom några smärre språkliga jämkningar.

Med anledning av vad lagrådet i anslutning till 17 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har anfört angående tvångsmedelsanvändning mot barn vill jag för tydlighetens skull framhålla att det i fortsättningen liksom hittills naturligtvis kan tänkas förekomma att fingeravtryck behöver tas av ett barn för utredning av någon annans brott på vilket fängelse kan följa. Detta har i så fall stöd i 28 kap. 14 § första stycket andra meningen rättegångsbalken.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 8 mars 1984.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Sammanfattning av promemorian (BRÅ PM 1982: 3) De unga lagöverträdarna**

Arbetsgruppen har haft i uppdrag att utreda vilka åtgärder som bör vidtas från samhällets sida när ungdomar under 15 år har begått eller misstänks ha begått brott. Den huvudsakliga uppgiften har varit att överväga i vad mån och på vilket sätt misstankar om brott av sådana unga kan bli ordentligt utredda i större utsträckning än som sker för närvarande. I uppgiften har ingått att pröva vilka möjligheter som bör finnas att använda tvång mot sådana unga på grund av misstanke om brott. Uppdraget har också omfattat att pröva hur samhället skall markera för de unga var gränserna går för vad som är socialt acceptabelt samt att överväga frågan om registrering skulle vara ett betydelsefullt medel att nå ett positivt resultat.

Enligt direktiven har arbetsgruppen haft att utgå ifrån att det varken för den unges egen del eller från samhällets synpunkt är tillfredsställande att lagstridiga handlingar som begås av unga under 15 år ofta inte föranleder någon som helst åtgärd.

För att sådana brott skall kunna föranleda någon åtgärd är det ofta en förutsättning att de utreds i större utsträckning än som sker för närvarande. Sedan ett brott har utretts, behöver däremot inte alltid någon ytterligare åtgärd vidtas.

Hos socialnämnderna finns ofta stor tveksamhet när det gäller att utreda ett brott och omständigheterna kring detta. I många fall är det knappast heller lämpligt eller praktiskt möjligt att nämnderna reder ut brottslighet. Gällande författningsbestämmelser begränsar polisens rätt att höra barn under 15 år om brott som de misstänks för.

Arbetsgruppen föreslår att polisens ansvar för att utreda även brott av unga under 15 år vidgas. Detta skall ske genom att till de förutsättningar som för närvarande ger polisen rätt att höra barn under 15 år läggs ytterligare en förutsättning. Utredning omfattande förhör bör, även i annat fall än då förhör nu är tillåtet, få ske om utredningen har betydelse för en socialnämnds handläggning av ärende rörande barnet. Denna förutsättning för utredning skall dock som regel inte tillämpas om barnet inte har fyllt tolv år.

Har ett barn begått ett brott bör socialnämnden se till att ett uppföljande samtal hålls med barnet och dess vårdnadshavare. Samtalet bör hållas i omedelbar anslutning till ett förhör hos polisen och av en socialarbetare som har varit närvarande vid förhöret. Vid samtalet bör så långt möjligt klarläggas om någon fortsatt utredning om barnets sociala förhållanden eller någon annan kontakt behövs.

Brottsutredningarna med barn och unga bör göras vid särskilda ungdomsrotlar eller liknande enheter. Detta underlättar att förhör hålls av polispersonal med särskild fallenhet för uppgiften och att utredarna får personkännedom. Det bör även i allmänhet påskynda handläggningen.

För att en socialarbetare skall kunna närvara vid ett förhör och kunna tala med barn och vårdnadshavare i anslutning till förhöret, är det en fördel om en social jourgrupp knyts till ungdomsrotlarna. Personal vid jourgruppen skall antingen förmedla kontakten med en socialarbetare, som barnet eller familjen sedan tidigare har anknytning till, eller själv närvara vid förhöret och hålla det uppföljande samtalet.

Både polismyndighet och socialnämnd bör eftersträva att ett barn eller en ung människa som återkommer för utredning till följd av brott får kontakt med samma tjänsteman inom myndigheten som tidigare.

En ordning som liknar den föreslagna, med ungdomsrotel och social jourgrupp, har redan tillämpats på sina håll i landet. Erfarenheterna av denna ordning är positiva.

Det förekommer att även unga under 15 år tas med till eller hämtas till förhör. Dessa tvångsmedel regleras i rättegångsbalken. De kan endast användas av polis. Arbetsgruppen föreslår att det skall klargöras i lag att instituten får användas även på grund av misstanke mot unga under 15 år. De bör givetvis tillämpas med stor restriktivitet. Arbetsgruppen föreslår vidare att i princip samma regler skall gälla för enskildas, såsom butikskontrollanter och bevakningspersonal, rätt att gripa en lagöverträdare på bar gärning, vare sig denne har fyllt 15 år eller inte.

Sedan brottsutredning och eventuell utredning om barnets sociala förhållanden har gjorts, behövs ofta inte någon ytterligare åtgärd för att markera för en ung lagöverträdare att han överskridit gränserna för vad samhället accepterar. Arbetsgruppen vill inte föreslå några bestämmelser om sådana åtgärder. Gruppen vill dock peka på möjligheten att i enskilda fall ta upp frågan om den unge kan försöka ställa till rätta vad han gjort. Om frågan skall tas upp, skall det ske vid socialnämndens kontakt med den unge och hans vårdnadshavare.

Några register över brottsmisstankar mot ungdomar under 15 år föreslås inte. De möjligheter till statistik som utredningarna ger, utan att register behöver upprättas, bör däremot tas till vara. Sådan statistik kan omfatta antal och typer av brott som ungdomar under 15 år misstänks för. Uppdelning kan ske efter ålder och kön hos dem som misstänks. Antalet brott som någon misstänks för vid ett utredningstillfälle kan anges, liksom antalet delaktiga i varje brott.

Genom att brott av barn under 15 år blir utredda i större utsträckning och genom att detta sker i samförstånd mellan polismyndigheterna och socialnämnderna, ökar nämndernas möjligheter att uppmärksamma brott av barn såväl i det individinriktade som i det förebyggande arbetet.

Arbetsgruppen förutsätter att förslaget kan genomföras genom omprioriteringar av tillgängliga resurser hos respektive myndigheter.

Författningsförslag i promemorian (BRÅ PM 1982: 3) De unga lagöverträdarna**1 Förslag till****Lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare**

Härigenom föreskrivs att i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall införas en ny paragraf, 15 §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

15 §

Om ett barn misstänks ha begått ett brott innan barnet har fyllt femton år, får undersökning rörande brottet ske med tillämpning av bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken

1. om undersökningen kan antas ha betydelse för socialnämnds handläggning av ärende rörande barnet.

2. om det behövs för att klarlägga huruvida någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet.

3. om det behövs för att efterforska gods som åtkommit genom brottet, eller

4. om det annars är av särskild vikt att undersökningen äger rum.

Har barnet inte fyllt tolv år, får undersökning som avses i första stycket ske endast om det föreligger synnerliga skäl.

Bestämmelserna i 24 och 25 kap. rättegångsbalken får inte tillämpas beträffande sådan undersökning som avses i första stycket. Vad som föreskrivs i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken skall dock i tillämpliga delar gälla beträffande en misstänkt som inte har fyllt femton år.

2 Förslag till

Förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947: 948)

Härigenom föreskrivs att 15 § förundersökningskungörelsen (1947: 948) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §¹

Förekommer anledning antaga att brottslig gärning blivit begången av barn som ej fyllt femton år, må förhör ej hållas med barnet annat än för att utröna, huruvida någon som uppnått nämnda ålder är delaktig, eller för att efterforska gods som åtkommit genom brottet eller om det eljest är av särskild vikt att erhålla uppgifter av barnet angående gärningen samt dessa uppgifter ej lämpligen kunna erhållas på annat sätt än genom förhör med barnet.

Förhör som nu sagts må ej hållas utan särskilt medgivande därtill av undersökningsledaren.

Bestämmelserna i första och andra styckena skola ej äga tillämpning i fall, där fråga uppkommit om anställande av bevistalan, och ej heller utgöra hinder för att i annat fall till barnet rikta fråga som oundgängligen erfordras för att utröna om barnet begått gärningen.

Kan det antas att ett brott har begåtts av ett barn som inte har fyllt femton år, får förhör hållas med barnet endast om förutsättningar för undersökning föreligger enligt 15 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Förhör som avses i första stycket får inte hållas utan särskilt medgivande av undersökningsledaren.

Vad som har sagts nu utgör inte hinder för att i annat fall till barnet rikta fråga som är absolut nödvändig för att utröna om barnet har begått gärningen.

Denna förordning träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1964: 686.

*De remitterade lagförslagen***1 Lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagövertredare

*dels att nuvarande 13 och 14 §§ skall betecknas 19 §,
dels att den nya 19 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas sex nya paragrafer, 13–18 §§, av nedan angivna lydelse,
dels att närmast före 13 § skall införas en ny rubrik av nedan angivna lydelse.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Särskilda bestämmelser i fråga om misstanke om brott av barn under femton år

13 §

Kan ett barn misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott får utredning rörande brottet inledas

1. om en utredning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på barnet,

2. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,

3. om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet, eller

4. om det annars är av särskild vikt att en utredning äger rum.

Har barnet inte fyllt tolv år får utredning inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Barnets vårdnadshavare och socialnämnden skall omedelbart underrättas om att en utredning har inletts. Underrättelse till vårdnadshavaren får dock underlåtas, om det finns särskilda skäl mot en underrättelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3 §, 4 §, 6 - 12 §§, 13 § första stycket, 14 §, 17 §, 18 § andra stycket, 19 §, 21 § och 24 § rättegångsbalken skall i tillämpliga delar gälla beträffande sådan utredning som avses i 13 §.

15 §

Vid förhör med barn skall om hinder inte möter företrädare för socialtjänsten närvara.

Innan socialnämnden har yttrat sig angående en utrednings betydelse enligt 13 § första stycket 1, får utredningen inte omfatta annan åtgärd än förhör med barnet. Om brottsmisstanken kvarstår efter förhöret, skall protokoll över detta omgående sändas till socialnämnden.

16 §

Har ett barn begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas barnet på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får barnet gripas av envar. Om en enskild person har gripit barnet, skall barnet skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Polismyndigheten eller åklagaren skall omedelbart besluta om barnet skall frigges eller hållas kvar för förhör.

17 §

Är ett barn misstänkt för brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i 27 och 28 kap. rättegångsbalken företas mot barnet. Vad som i 27 kap. 7 och 8 §§ sägs om verkan av att åtal inte väcks skall i stället avse att bevistalan eller talan om förverkande inte väcks. Tvångsmedel som avses i 24 - 26 kap. rättegångsbalken får inte användas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

Misstänkes någon hava begått brottslig gärning innan han fyllt 15 år må, efter framställning av socialnämnd eller länsstyrelse, åklagare, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt, hos domstol begära prövning huruvida den misstänkte begått gärningen (bevistalan).

14 §

Om bevistalan skall vad som gäller beträffande allmänt åtal för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år, äga motsvarande tillämpning. Vad i 24 och 25 kap. rättegångsbalken är stadgat skall dock icke gälla beträffande dylik talan. Sådan rättegångskostnad som avses i 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall stanna å statsverket.

18 §

Har en utredning inletts med stöd av 13 § första stycket 1, skall då utredningen avslutas protokoll från denna så snart som möjligt sändas till socialnämnden.

19 §

Misstänks ett barn för brott får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnd, länsstyrelse eller vårdnadshavare för barnet, begära prövning hos domstol huruvida barnet begått brottet (bevistalan).

Vid bevistalan tillämpas bestämmelserna beträffande allmänt åtal för brott, för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år. I fråga om tvångsmedel gäller 17 §. Sådan rättegångskostnad som avses i 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall statsverket stå för.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

2 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 9 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

9 §

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, vare han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Är det av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han eller hon skyldig att stanna kvar ytterligare sex timmar.

¹ Senaste lydelse 1981: 1286.

Nuvarande lydelse

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infin- ner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Föreslagen lydelse

Den som är under femton år är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än tre timmar. Om det är av synnerlig vikt för utredningen, är den hörde skyldig att kvarstanna ytterligare tre timmar.

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att stanna kvar, utgått, får han eller hon omedelbart avlägsna sig. Utan synnerliga skäl får det inte krävas att han eller hon infin- ner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.**

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §¹

- Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på
1. den som har anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,
 2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och
 3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Denna lag tillämpas inte på barn som gripits enligt 16 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

¹ Senaste lydelse 1980: 931.

Innehållsförteckning

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	3
2. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.	6
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1984	7
1 Inledning	7
2 Föredragandens överväganden	8
2.1 Allmänna utgångspunkter	8
2.2 Vilken myndighet bör genomföra brottsutredning då barn under 15 år misstänks ha begått brott?	11
2.3 Avgränsningen av polisens utredningsbefogenheter	15
2.4 Skyndsam handläggning m. m.	18
2.5 Tvångsmedel	21
2.5.1 Hämtning och medtagande till förhör	21
2.5.2 Kvarhållande för förhör	23
2.5.3 Gripande	24
2.5.4 Beslag, husrannsakan m. m.	27
2.6 Dokumentation	29
3 Ikraftträdande	32
4 Upprättade lagförslag	32
5 Specialmotivering	32
5.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	32
5.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	38
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.	39
6 Hemställan	39
7 Beslut	39
Utdrag av lagrådets protokoll den 30 mars 1984	40
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 12 april 1984	43
1 Anmälan av lagrådsyttrande	43
2 Hemställan	44
3 Beslut	44

Bilagor

Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian (BRÅ PM 1982: 3) De unga lagöverträdarna	45
Bilaga 2	Författningsförslag i promemorian (BRÅ PM 1982: 3) De unga lagöverträdarna	47
Bilaga 3	De remitterade lagförslagen	49

